

MEGHATÁROZOTTSÁGAINK

**A NEM, AZ ÉLETKOR ÉS AZ ETNIKUM SZEREPE
A TARTÓS TÁRSADALMI EGYENLŐTLENSÉGEKBEN**

**A MAGYAR SZOCIOLÓGIAI TÁRSASÁG
VÁNDORGYŰLÉSE**

2020

Absztraktkötet

Meghatározottságaink

A nem, az életkor és az etnikum szerepe a tartós társadalmi egyenlőtlenségekben

A Magyar Szociológiai Társaság vándorgyűlése

Absztraktkötet

Fénykép:

Fortepan / Nagy Gyula

Szervezőbizottság

Czibere Ibolya
Csata Zsombor
Geambaşu Réka
Gergely Orsolya
Hegedűs Rita
Husz Ildikó
Kund Attila
Letenyei László
Luxné Prehoda Anna

Murányi István
Murinkó Livia
Nagy Ádám
Nagy Beáta
Németh Krisztina
Paksi Veronika
Révay Edit
Rosta Gergely
Somogyi Nikolett)

Szabó Andrea
Szalma Ivett
Tardos Katalin
Tibori Timea
Virág Tünde
Wessely Anna

2020

Budapest

Kézirat gyanánt

Kiadó:

Magyar Szociológiai Társaság
1097 Budapest Tóth Kálmán u.4.
www.szociologia.huwww.facebook.com/Magyar.Szociologiai.Tarsasag

Minden jog fenntartva!

NÉVMUTATÓ

BAGYURA MÁRTON, 75
BALCSÓK ISTVÁN, 7
BALOGH KAROLINA, 50
BALUJA PETRA, 8
BERÉNYI ESZTER, 4
BOCSI VERONIKA, 9, 10
BODÓ JULIANNA, 6
BOKOR TAMÁS, 76
BUCHER ESZTER, 11
CEGLÉDI TÍMEA, 9
CZIBERE IBOLYA, 12
CSATA ZSOMBOR, 13
CSILLAG MÁRTON, 14
CSOBA JUDIT, 15
DEMETER-KARÁSZI ZSUZSANNA, 62
DÉRI ANDRÁS, 17
DRJENOVSKY ZSÓFIA, 18, 19
DURST JUDIT, 20
ERŐSS ÁGNES, 22
FARKAS ÉVA, 23
FEDOR ANITA, R., 24
FEISCHMIDT MARGIT, 25
FEKETE MARIANN, 26
FÉNYES HAJNALKA, 10, 27
FÓNAI MIHÁLY, 28
GEAMBAȘU RÉKA, 52, 78
GECSE OTTÓ, 29
GERGELY ORSOLYA, 52
GYŐRI ÁGNES, 30, 50
HANGYÁL ZSÓFIA, 17
HEGEDŰS RITA, 18, 31
HUSZ ILDIKÓ, 32
HUSZTI ÉVA, 33
JANTEK VIKTÓRIA, 34
JUHÁSNÉ FAZEKAS ZSUZSANNA, 35
KAPITÁNY BALÁZS, 36, 46
KASZNÁR ATTILA, 37
KELEMEN KATALIN, 38
KORSÓS DOROTTYA, 39
KOVÁCH IMRE, 50
KOVÁCS KLÁRA, 40
KOVÁLY KATALIN, 22
KÖVÉR-VAN TIL ÁGNES, 42
KREKÓ JUDIT, 14
KRÉMER BALÁZS, 41
KUKUCSKA ZSUZSA, 43
LIBICKI ÉVA, 44
LONCSÁK NOÉMI, 45
MAKAY ZSUZSANNA, 46
MÁRKI KRISZTINA, 37
MÁRTON SÁNDOR, 15
MÁTÉ-TÓTH ANDRÁS, 48
MEDGYESI MÁRTON, 49
MEGYESI BOLDIZSÁR, 50
MIHÁLY MELINDA, 53
MURÁNYI ISTVÁN, 15
NAGY ÁDÁM, 26
NAGY BEÁTA, 52
NAGY ERIKA, 53
NAGY PÉTER TIBOR, 54, 55
NAGY-MENYHÁRT SZIDÓNIA, 56
NEMES-ZÁMBÓ GABRIELLA, 57
NEUMANN ESZTER, 25
NYIRI SZABOLCS, 58
OLÁH ESZTER, 59
ORSZÁGH CSILLA, 53
PACZÁRI VIKTÓRIA, 60
PAIZS MELINDA ADRIENN, 48
PAJOR LUCA, 76
PAKSI VERONIKA, 73
PATAKI GYÖNGYVÉR, 76
PERPÉK ÉVA, 30
POVEDÁK KINGA, 61
PUSZTAI GABRIELLA, 10, 27, 62
RÁCZ ANDREA, 42, 63
RÉVAY EDIT, 64
ROSTA GERGELY, 65
SCHARLE ÁGOTA, 14
SOMOGYI NIKOLETT, 52
STADINGER JOHANNA, 66
SZALMA IVETT, 67, 68
SZARVÁK TIBOR, 69
SZÉMAN ZSUZSA, 75
SZIGETI FRUZZSINA, 28
SZTÁRAYNÉ KÉZDY ÉVA, 19
SZVETELSZKY ZSUZSANNA, 65
TAKÁCS ERZSÉBET, 70
TAKÁCS JUDIT, 71
TAMÁSKA MÁTÉ, 72
TARDOS KATALIN, 73
TÁTRAI PATRIK, 22
TÓTH DALMA, 74
TRÓBERT ANETT MÁRIA, 75
VICSEK LILLA, 76
VIDA GERGŐ, 77
VITA EMESE, 78
ZOLNAY JÁNOS, 79

BERÉNYI ESZTER

ELTE Társadalomtudományi Kar
beresz@wst.h

Szekció: „Meghatározottságaink” (kvalitatív) módszertana

Lépésről lépésre: egy „rövid” longitudinális kutatás tanulságai és kérdései az iskolaválasztás társadalmi meghatározottságával kapcsolatban

Előadásomban egy vegyes módszertanú kutatás tanulságairól szeretnék beszámolni. A kutatás során olyan szülőkkel készítettem interjúkat, illetve töltöttem ki kérdőíveket, akik a kutatási fázis elején (az iskolai tanév kezdetekor) fontolgatták, hogy 4-es vagy 6-os gyermekük 6- vagy 8 osztályos gimnáziumba („szerkezetváltó gimnázium”, „kisgimnázium”) fog felvételizni az adott tanév második felében. Kutatásom fő kérdéseként elsősorban nem a kisgimnazisták életútja foglalkoztat, hanem a kisgimnáziumba vezető út: a szelekció és az önszelekció különböző állomásai, a taktikaváltások, amelyek a tényleges iskolabarendeződség egyéni útvonalait magyarázzák. Már korábbi, iskolaválasztással foglalkozó kutatásaimban is amellett érveltem (Berényi, 2016), hogy az iskolaválasztást úgy érdemes kutatni, hogy nem egyszeri aktusként, hanem egy hosszas folyamatként tekintünk rá. Ezért longitudinális kutatást terveztem: követéses interjúkat és kérdőíves panelvizsgálatot alkalmazok. Kutatásom ugyanakkor a longitudinális kutatásokon belül kifejezetten rövidnek tekinthető, hiszen nem egy folyamat következményei, hanem egy meglehetősen rövid (9-12 hónapos) folyamat és a folyamat állomásai érdekelnek, s ezen időszakon belül került sor kettő, illetve, esetenként három interjú felvételére.

Bár a longitudinális kutatások zöme általában kvantitatív módszerekre épül, a kvalitatív longitudinális kutatások az időbeli változások és a folyamatok társadalmi kontextusának, és az esetleges, ám meghatározó változások interpretációjában segíthetik a kutatót (Holland, Thomson and Henderson, 2006, p2). Mivel kutatásom éppen a folyamaton belüli változásokra és tanulási folyamatokra helyezi a hangsúlyt, ezért vegyes módszeremen belül meghatározó szerepet szántam a követéses interjúknak.

A kutatás arra keresi a választ, hogy hogyan zajlik a kulturális és kapcsolati tőke konverziója a kisgimnáziumi felvételi folyamatban, s a követéses interjúknak, illetve a kérdőíves panelvizsgálatnak köszönhetően sikerült egyrészt - a panelvizsgálattal - számszerűsíteni a folyamat során felhasznált tőkefajtákat; másrészt – az interjúk sorozatával - megragadhatóvá tenni azokat az érzelmi és attitűdbeli változásokat, amelyeket a folyamat során megélnak az alanyok.

A longitudinalitásnak köszönhetően nemcsak a szelekció- és az önszelekció állomásai váltak pontosabban detektálhatóvá a folyamatban, de nyomkövethetővé vált az interjúalanyok tanulási, önreflexív folyamata is, s az is, ahogyan eredeti elképzeléseik változtak tapasztalataik fényében.

A longitudinalitás ugyanakkor több etikai dilemmát is felvet. Az interjúk során többször felmerült, hogy vajon nincs-e befolyással a többszöri találkozás magára a folyamatra, akár, mert terápiás jellegűként kezdik használni az alanyok– volt olyan interjúalany, aki azzal kezdte a második interjút, hogy megköszönte az elsőt, mert, mint mondta, abból nagyon sokat tanult, s segített neki sok mindent átgondolni -, akár mert az interjúalanyokban, az egyszeri interjúkhoz képest, a tapasztalataim szerint gyakrabban merült fel az ellenszolgáltatásra való igény – többen megfogalmazták, hogy hallani szeretnének mások tapasztalatairól, s segítségemet kérték abban, hogy szakértőként fogalmazzam meg, hogy mit lenne érdemes csinálniuk.

Előadásomban a folyamat feltárása során a követéses interjúk tapasztalatai mellett a fenti dilemmákra is szeretnék kitérni.

Felhasznált irodalom

- Berényi, 2016 Az autonómiától a szelekcióig - Az iskolaválasztás jelentése a rendszerváltás utáni időszak magyar közoktatásában. Gondolat Kiadói Kör, Budapest
- Janet Holland, Rachel Thomson and Sheila Henderson (2006): Qualitative Longitudinal Research: A Discussion Paper. Families & Social Capital ESRC Research Group. London South Bank University. London.

BODÓ JULIANNA

KAM - Regionális és Antropológiai Kutatások Központja/Sapientia-EMTE, Csíkszeredai Kar
Társadalomtudományi Tanszék

Szekció: Meghatározottságaink a térben

Székelyföldi munkamigránsok a globális munkaerőpiac terében

A székelyföldi térségből kifelé irányuló munkamigráció nem újkeletű jelenség. A térség szocio-kulturális jellemzői mentén kialakuló migrációs tendenciákat kiemelten vizsgáltuk az elmúlt 30 év során a KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, illetve a Sapientia Egyetem Csíkszeredai Karának Társadalomtudományi Tanszéke keretében működő kutatócsoportokban. A kutatások során a jelenség folyamatjellegén belül olyan trendszerű vonásokat tudunk beazonosítani, amelyek lehetővé tették az elmúlt három évtized migrációs folyamatának korszakolását is. Mindegyik korszakra jellemző a jelenségben résztvevő aktorok számára megszokott viszonyrendszerek elmozdulása, együtt a térbeli mobilitással. A változások az egyes korszakoknak megfelelően, azok bonyolult struktúrájában mutatják a migráló ember helyzetének sajátos vonásait: az alá-fölérendelődéseket, a periférikusság különböző formáit, a kiszolgáltatottság eseteit, és az ezeknek ellenálló, ezeket különböző mentális és attitűdbeli praktikákkal felülíró, megváltoztatni kívánó kulturálisan is beágyazott gyakorlatokat. Tervezett előadásomban ennek a jelenségnek az egyes korszakokra jellemző vonásait szeretném bemutatni

Hátrányos helyzetű csoportok ingázási sajátosságai Kelet-Magyarországon

A magyar társadalom migrációs hajlandóságát a múltban és javarészt napjainkban is alacsonynak minősítették a témával foglalkozó szakemberek. A lakó- és munkahelyek egymástól való elkülönülése azonban már a XX. század elejétől azt eredményezte, hogy egyre nagyobb lett az olyan munkavállalók száma és aránya, akik egy vagy több közigazgatási határt átlépve jártak munkába. A helyi munkalehetőségek szűkössége miatt a külső és belső perifériaterületeken fokozott jelentősége van a nem helyben történő munkavállalásnak, a meglévő ingázási kapcsolatok azonban erősen viszonylagosak és instabilak. Az előadásban néhány tényező statisztikai adatok feldolgozására épülő elemzésével arra próbálunk választ keresni, hogy a hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű társadalmi csoportoknak milyen esélyük van bekapcsolódni a munkaerőmozgásba a kelet-magyarországi perifériatérsegekben. Célunk továbbá, hogy a rendelkezésre álló legfrissebb adatok alapján képet rajzoljunk a társadalmi hátrányok ingázási hajlandóságot befolyásoló néhány vonatkozásáról.

Vidéki színművésznő: a "sűrített nő" emancipált egyenlege

Az előadás célja bemutatni, hogy a vidéki kőszínház speciálisnak tekinthető munkaszervezete milyen különbségeket hoz létre a prózai színművésznők és színművészek között az életpályák, szereplehetőségek és karrierterületén. A színművésznő a női munkaszervezeti karrier terén úttörő, hiszen a színészollégákhoz hasonló szakmai pályát építhetett fel, ennek szemléletes példái a karriercsúcson lévő primadonnák. A nemi egyenlőtlenségek sűrítvényeként tekintek a kőszínházban dolgozó színművésznőre, akit „sűrített nő”-nek neveztem el. Összegezve beszélhetünk színművésznői hátrányokról, azonban a jelenséget elemeire bontva helyzetükben néhány előnyt is fel kell ismernünk. Ezt definiálom a sűrített nő emancipált egyenlegének. A hátrányaiak származnak a vidékiségből és annak korlátaiból, a drámairodalmi örökségekből és a szervezeti struktúra merevségéből, ugyanakkor képessé válnak több lábon állni, azaz „magánidentitásokat” is létrehozni, mivel nem csupán a színházat tekintik életük egyetlen értelmének. A kutatás során 21 prózai színművésznővel és 13 színművésszel készült félig strukturált interjú. Az előadás ennek mentén foglalja össze a legfőbb eredményeket, megállapításokat.

BOCSI VERONIKA
Debreceni Egyetem
bocsiveron@gmail.com

CEGLÉDI TÍMEA
Debreceni Egyetem

A Nagyalföldi Interdiszciplináris Szakosztály szekciója

Az utolérhetetlen üvegplafon? Roma fiatalok oktatási helyzetképe Magyarországon

Az elmúlt két évtized magyarországi oktatáspolitikájában keveredtek a felzárkóztatásra irányuló, illetve a szelektivitás fennmaradását eredményező elemek. Ezek hatásait igen nehéz megragadni, ugyanis alig állnak a rendelkezésünkre nagymintás, az országot lefedő oktatásszociológiai roma vizsgálatok. Elemzésünkhöz a Magyar Ifjúság 2016 adatbázisát használtuk fel (N=8000), amely kor, járás és településtípus szerint reprezentálja a magyarországi 15-29 éves ifjúságot. A megkérdezettekben belül elemeztük a magukat romának vagy kettős identitásúnak vallók válaszait (N=328). Tanulmányunkban ez alapján mutatjuk be, hogy milyen a magyarországi roma fiatalok helyzete az oktatásban. Az átfogó helyzetkép vázolásán túl betekintést nyújtunk a puhább mutatókba is: a roma fiatalok oktatással kapcsolatos terveibe és motivációiba.

Eredményeink az egyenlőtlenségek feljebb kúszására mutattak rá. Míg az alapfokú oktatást és az érettségit nem adó szakképzést tekintve felzárkózásról beszélhetünk a nem roma fiatalokhoz képest, addig az érettségi megszerzésében és a felsőfok megkezdésében igen nagymértékű leszakadásról számolhatunk be. Az alsóbb oktatási szintek kedvező változásai nem elegendőek ahhoz, hogy a roma középosztály szélesebb rétegei kialakulhassanak.

A tanuláshoz kapcsolódó attitűdök vizsgálata rámutat arra, hogy a roma fiatalok elkezdtek értékként tekinteni az oktatásra, de ezzel egyidejűleg lehetőségeik beszűkültségével is szembesülnek. A célok és eszközök között fennálló feszültség feltételezhetően nem kedvez a felzárkózásnak. Lemorzsolódásuknak gyakoribb oka a tanulási nehézség, illetve az, hogy dolgozniuk kell. Az iskolai kudarcok megmutatkoznak az önhatékonyabb alacsonyabb fokában is, ami a kimaradt iskolai végzettségek felnőttkori pótlásától (a továbbtanulástól) is eltávolítja a fiatalokat.

BOCSI VERONIKA
Debreceni Egyetem
bocsiveron@gmail.com

PUSZTAI GABRIELLA
Debreceni Egyetem

FÉNYES HAJNALKA
Debreceni Egyetem

A Nagyalföldi Interdiszciplináris Szakosztály szekciója

Első generációs hallgatók a Debreceni Egyetemen

Az első generációs hallgatók kutatásnak komoly felfutását tapasztalhatjuk a nemzetközi oktatásszociológiai szakirodalomban (*Terenzini et al.* 1996; *Oldfield* 2012; *Reay–Crozier–Clayton* 2010; *Soria–Bultman* 2014). A hallgatói elemzések talán legfontosabb csapásvonalát Bourdieu elméleteit alapul véve a különböző tőkefajtákkal való ellátottság és a habitus fogalma adja. A tőkefajták kapcsán azok alacsonyabb szintjét és a campuson történő csekélyebb akkumulációt tárják fel a vizsgálatok, míg a habitus esetében annak átalakulását hangsúlyozzák. A kutatások külön szála elemzi az érintett diákok társas integrációját, ami a campuson belül és kívül is vizsgálható, illetve az oktatókhoz fűződő kapcsolatok is fontosak (*Rubin–Wright* 2015; *Lehmann* 2012; *Laemmli* 2011; *Christie* 2016, *Tiele et al.* 2017) – különösen annak eredményességgel való kapcsolata miatt. A kutatások fő tanulsága a campuson belüli integráció alacsonyabb foka.

Jelen elemzésünkben a Debreceni Egyetem hallgatóit (N=810) vizsgáltuk a PERSIST adatbázis segítségével. Három almintát alakítottunk ki: a diplomás szülők gyermekeit, az első generációs hallgatókat és a vegyes háttérű diákokat. A három almintát a következő szempontok mentén hasonlítottuk össze: az eredményesség és az egyetemi integráció különböző területei (campuson belüli és campuson túli kapcsolatok, illetve oktatókhoz fűződő viszony), illetve a továbbtanulási motivációk faktorai szerint. A kapott adatok arra utaltak, hogy az első generációs hallgatók eredményessége alacsonyabb, ugyanakkor az egyetemen belüli kapcsolatháló esetében nem tudtunk a nemzetközi kutatásokkal egybecsengő eredményeket felmutatni. Elemzésünk végén egy regressziós modellt futtattunk le. Arra voltunk kíváncsiak, hogy milyen változók alakítják a diákok eredményességét. A modell rámutatott többek között a magas szülői iskolázottság okozta előnyre, de a legnagyobb magyarázó erővel az oktatói kapcsolatok bírtak. Kutatásunk fontos eredménye, hogy a vegyes háttérű hallgatókat a felsőoktatáshoz egy sajátos, disszonáns viszony fűzte.

BUCHER ESZTER

PTE BTK Szociológia Tanszék

bucher.eszter@pte.hu

A Családszociológiai Szakosztály szekciója

A nők társadalmi egyenlőségét, szerepvállalását segítő nonprofit szervezetek

A társadalmi egyenlőtlenségek között meghatározó szerepet játszanak a nők-férfiak közötti egyenlőtlenségek. Hazánkban kevés számú, de meghatározó tevékenységű civil szervezet dolgozik a hátrányok leküzdésén, az alulról szerveződő kis civil helyi kezdeményezésektől kezdve egészen a nagy országos hatókörrel és nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező nonprofit szervezetekig.

Az előadás arra keresi a választ, hogy miért van szükség a szervezetek működésére, mit tesznek a társadalmi szerveződések a női „alárendelődés” ellen, melyek, azok a területek ahol tevékenykednek, miért megkérdőjelezhetetlen és hiánypótló a szerepvállalásuk.

A nők helyzetét rendkívül sok tényező befolyásolhatja a teljesség igénye nélkül kiemelve néhányat: ország társadalmi berendezkedése és értékrendszere, családi, iskolai szocializációja, végzettsége, a családi állapota, a lakhelye, a gyermekek száma. A magyar társadalomban ezen tényezők alapján sokféle hátrány alakult ki a nőkkel szemben, amelyet a szervezetek az egyéni esetkezelésükkel, a kialakított bizalmi kapcsolataikon és terepismeretükön keresztül igyekeznek csökkenteni.

Ma a Magyarországon működő nonprofit szervezeteknek elenyésző száma (körülbelül 60 darab) vállalja fel a nők képviseletét, amely nemzetközi összehasonlításban még inkább alacsonynak tűnik. Azokban az országokban ahol sikeres nőmozgalmak alakultak ki, ott legalább három tényező megléte tette ezt lehetővé: a kritikus tömeg, a jól szervezett nőszervezetek, az erős radikális nőmozgalmak. A három tényező feltételezi egymást és erősíti. (Lévai-Kiss 2006) Ma hazánkban egyetlen feltétel sem adott, azonban ez nem jelenti azt, hogy ezen a területen ne működne sikeres országos és helyi kezdeményezések. A kutatás feltérképezi félig strukturált interjúk segítségével a nőkért tevékenykedő országos ismeretségű civil szervezeteket, együttműködéseket, de jelentős hangsúlyt fektet a helyi szintű, elsősorban a Dél-Dunántúli régióban működő szervezetekre.

CZIBERE IBOLYA

Debreceni Egyetem

czibere.ibolya@arts.unideb.hu

A Nagyalföldi Interdiszciplináris Szakosztály szekciója

Akik nem mentek el... A falujukban maradó fiatalok immobilitását meghatározó társadalmi tényezők

A vidéken élő emberek immobilitásának okait és jelenségeit a nemzetközi szakirodalom elsősorban az elvándorlási motivációk és a betelepülések következményein keresztül vizsgálja. Előadásom első felében ezeket a kutatási eredményeket ismertetem. Bemutatom a szegénység és immobilitás összefüggéseit, áttekintem a mezőgazdaság és a területi mobilitás kapcsolatát, elsősorban a falusi vállalkozások funkcióin keresztül. Kitérek a migráció után visszatérő fiatalok (return migration) helyzetére, akik elsősorban hosszabb távú tanulás és/vagy munkakeresés után települnek vissza a falujukba. Előadásom második felében az MTA Mobilitás Kutatási Centrum kutatási programja keretében készült elemzések eredményeit ismertetem. Bemutatom a társas kapcsolatok szerepét az immobilitásban, a kistelepülésen élő fiatalok foglalkozási karakterét és ezek kötődést befolyásoló hatását. Értelmezem a fiatalok mobilitástörténeteit, a sikeresség kategóriáit, a szegénység hatásait, a családi kötöttségeket, az immobil fiatalok jövőképét, valamint a települések társadalmi-területi jellemzőinek következményeit.

Az etnikai szegregáció erőforrás-szemléletű magyarázatai az erdélyi gazdaságban

A romániai közéletben az etnikai párhuzamosságoknak és az etnikai alapú szegregációnak a problémája az egyik legfeszültebb témakör rendszerváltás óta – és a már három évtizede tartó társadalmi vita távol van attól, hogy nyugvópontra jusson. Az elmúlt években viszont számottevő elmozdulások történtek abba az irányba, hogy a kérdést nemcsak etnopolitikai, hanem tágabban értelmezett institucionalista terminusokban tematizálják. Előadásomban ezt a kezdeményezést szeretném folytatni és árnyalni azzal, hogy alapvetően ökonómiai megközelítéshez – ezen belül pedig hangsúlyosan az intézményi gazdaságtan és a racionális döntéshozatal eszköztárához nyúlok.

Tágabb értelemben amellet érvelek, hogy a különböző társadalmi alrendszerek/mezők etnikai integrációjának/szegregációjának a mértékét nemcsak a kisebbség erőforrásai, a host state és a kin-state politikája, és a nemzetközi intézmények etnopolitikai célú, „rendteremtő” beavatkozása, hanem olyan szélesebb, globális változások is keretezik és közvetlenül befolyásolják, mint amilyen a neoliberalizmus térnyeréséhez kapcsolódó dereguláció, a marketizáció és a finanszírozás jelensége. Ezeknek a hatásoknak a feltárásához a szélesebb jelentéstartalmú és emiatt állandóan analitikus zűrzavart okozó etnicitás-fogalmat erőforrás-alapú megközelítésben értelmezem, és ezáltal ökonómiailag jobban operacionalizálható összetevőire bontom: a nyelvet és ezzel szoros összefüggésben a nyelvi-etnikai hálózatok szerepének a fontosságát hangsúlyozom az etnikai párhuzamosságok fennmaradásának és esetenkénti erősödésének a magyarázatában.

Az előadásom első felében két – a munkaerőpiac és a másodlagos fogyasztói piacról származó – példát hozok arra, hogy „alulnézetből” hogyan jelenik meg és miért alakul ki a gazdaságban is az etnikai párhuzamosság. A válaszom eléggé egyszerű: a gazdaságossági szempontok többnyire a nyelviileg homogén intézményi megoldások létrejöttének és fennmaradásának kedveznek a gazdaságban. A nyelvi határok átlépése ugyanis, bármilyen interakcióról is legyen szó, plusz tranzakciós költségekkel jár, aminek – egy olyan aszimmetrikus nyelvi rezsimben, mint amilyen a romániai – aránytalanul nagy részét a kisebbségek állják. Mivel az ezzel kapcsolatos teherviselés nem méltányos, ez nemcsak kommunikációs problémákhoz, hanem különböző, etnikai köntösben megjelenő feszültségekhez is vezet. Ezeknek a gondozása, kiküszöbölése viszont az intézményekre hárul, ezért a többnyelvű intézmények irányítása költségesebb, mint azoké, ahol az alkalmazottak ugyanazt a nyelvet beszélik.

Azért választottam a társadalomnak ezt az szegmensét, a gazdaságot, mert etnikai értelemben itt a legalacsonyabb a reguláció szintje – csak minimálisan szabályozzák például a nyelvhasználatot – a hétköznapi interakciókban (gazdasági tranzakciókban) pedig itt van a legnagyobb esélye annak, hogy a szimbolizmus helyett a pragmatizmus szempontjai, a preferenciális választások helyett a profitszemléletű választások dominálnak. A gazdaság tehát – bár összességében egyáltalán nem az – etnopolitikailag mégis az egyik legsemmlegesebb terület, ezért a legjobb terep arra, hogy megvizsgáljuk: deregulatív környezetben merre tart a „hétköznapi” inter(etnikus) együttműködés spontán evolúciója – mi történik, ha egy multietnikus társadalom egy alrendszerét explicit nyelvi szabályozás nélkül hagyjuk.

Az elemzés végén röviden kitérek a növekvő etnikai párhuzamosságoknak a jóléti következményeire – aminek a kutatását méltánytalanul elhanyagoltuk eddig. Végül pedig mérlegelni fogom a lehetséges hosszú távú megoldásokat.

CSILLAG MÁRTON

KREKÓ JUDIT

SCHARLE ÁGOTA

A Munkaszociológiai és társadalmi egyenlőtlenségek szakosztály szekciója

Munkanélküli fiatalok: segíthet-e a bérköltség-támogatás?

Kutatásunk fő kérdése, hogy a fiataloknak nyújtott aktív munkaerőpiaci eszközök javítják-e a programban részt vevő fiatalok munkaerőpiaci esélyeit. Az elemzés elsősorban a hazai Ifjúsági Garancia Program egyik eszközét, a 90 napos bérköltség-támogatást vizsgálja, amely legfeljebb három hónapon át fedezi a fiatal álláskereső munkaerőköltségét. Az eszköz hatásosságát egyéni szintű adminisztratív adatokon, a becsült részvételi valószínűség szerinti párosítás (propensity score matching) módszerével elemezzük. A kérdés aktualitását növeli, hogy a COVID-19 járvány több csatornán keresztül (oktatás akadozása, képzések leállása, nehezebb álláskereső is növeli a fiatalok munkanélküliségének kockázatát. A pályakezdőként elszenvedett munkanélküliség pedig nemzetközi és hazai kutatások szerint is az életpálya egészére hatással lehet (ún. sebhelyhatás). A fiatalok foglalkoztatását segítő, aktív munkapiaci eszközöknek fontos szerepe lehet a járvánnyal kapcsolatos munkapiaci sokkok következményeinek enyhítésében. Bár előzetes eredményeink szerint a legfeljebb 90 napos bértámogatási program növeli a résztvevők elhelyezkedési esélyeit, ugyanakkor az alacsonyabb iskolai végzettséggel és kedvezőtlenebb munkapiaci történettel rendelkezők kisebb eséllyel kerülnek a programokba. Az eszközök eredményessége szempontjából fontos lenne, hogy az Ifjúsági Garancia keretében nyújtott támogatások elérjék a sérülékenyebb, a munkapiacra eleve rosszabb eséllyel induló fiatalokat is.

CSOBA JUDIT

Debreceni Egyetem

csoba.judit@arts.unideb.hu

MÁRTON SÁNDOR

Debreceni Egyetem

MURÁNYI ISTVÁN

Debreceni Egyetem

A Nagyalföldi Interdiszciplináris Szakosztály szekciója

Társadalmi tudatosság és identitásrepresentációk a 15-25 év közötti fiatalok körében

A szociális reprezentáció (Moscovici 1984) és folyamata (lehorgonyzás és objektiváció) szorosan kapcsolódik a társadalmi identitáshoz, megmagyarázza a csoporttagok interpretációját és ábrázolását a megélt világukról. A szociális reprezentációk integrálják az egyéni gyakorlatokat, ugyanakkor kollektív szociális normákat, értékeket és tudásokat prezentálnak (Meier-Kirchler 1998).

A szociális reprezentáció elmélet születését követően napjainkig viszonylag kevés kísérlet történt a szociális reprezentáció és az identitás kölcsönhatásának elemzésére (Breakwell 1993; Murányi 2012; Zouhouri-Rateau 2015). Előadásunk során – a rendelkezésre álló kutatási eredmények körét bővítve – a 15-25 év közötti fiatalok szociális reprezentációit azzal a céllal elemeztük, hogy azonosítsuk azokat az objektivációkat, amelyek mentén megélik és magyarázzák az általuk észlelt társadalmi problémákat. Feltételezésünk szerint a társadalmi problémaként érzékelt, csoportfenyegetésként megjelenő valóságelemek feltárása elősegíti a kollektív identitás szerkezetének jobb megismerését és lehetőséget kínál a generáció gondolkodásának és mindennapi cselekvését meghatározó tényezők mélyebb elemzésére.

Az elemzés alapjául szolgáló adatbázis a Debreceni Egyetem hallgatóinak és az egyetem beiskolázási körzetébe tartozó három megye középiskolásainak (11-12.-es osztályok) bevonásával készült kérdőíves adatfelvétel során jött létre (N= 2000 fő, amelyből 1000 középiskolás és 1000 egyetemi hallgató). A kérdésre 2018 szeptember - 2019 február között került sor.

Elemzésünket egyfelől a Moscovici (1984) szociális reprezentáció elméletére épülő „központi mag” (Central Nucleus Theory = CNT) (Abric 1994) modellre építettük. A kérdőívben megfogalmazott kérdésre – *Mi az a három kifejezés, ami a „társadalmi probléma” említésekor eszébe jut?* – kapott asszociációs válaszokat vizsgáltuk. Az asszociációk csoportosítását követően, 23 típus kialakítására volt lehetőség, amely alapján a társadalmi probléma elsődleges (mag) és nem lényeges (periféria) csoportjainak elemzését végeztük. Ezen túl klaszterelemzés segítségével tettünk kísérletet a vizsgált populáció szociális reprezentációjának kialakulását befolyásoló tényezők megismerésére.

Eredményeink arra utalnak, hogy a mintát alkotó egyetemisták és középiskolások számára a „társadalmi probléma” jelentéstartalma leginkább a perszonális és társadalmi szinten egyaránt érvényesülő gazdasági és szociális problémákra és az erőszakra utaló asszociációkra irányul. A klaszterelemzés során – többnyire a szocio-demográfiai mutatók mentén kirajzolódó értékválasztásoknak megfelelően – 4 klaszter körvonalazódott: a „Jóléti-

kirekesztő”, a „Paternalista potyautas”, a „Hatalomfókuszú technokrata” és a „Morális posztmaterialista”.

Jóléti-kirekesztő és a Paternalista potyautas klaszterekbe sorolt válaszadókat leginkább, míg a Hatalomfókuszú technokrata és a Morális posztmaterialista klaszterekbe sorolt válaszadókat legkevésbé jellemzi, hogy a társadalmi probléma szociális reprezentációja a mag (core) kategória asszociációihoz kapcsolódik.

DÉRI ANDRÁS

HANGYÁL ZSÓFIA:

Szekció: Ifjúság 2.0 – generációs meghatározottságaink

A generációs identitásokdiskurzív és politikai keretei

A prezentáció a fiatalok identifikációinak diskurzusait vizsgálja. Kiindulópontunk a generációk fogalmainak kritikus értelmezése és újraértelmezése a friss pandémiás helyzet tükrében, illetve a társadalmi felgyorsulás régebb óta létező narratívájában. Miközben az utóbbi értelmezési keretek, különösen a fiatalok digitálismédia-használata kapcsán gyakran vezettek túláltalánosító elméletekhez, a vírussal összefüggő jelenségek lehet, hogy valóban létrehoznak egy szociológiai értelemben generációnak nevezhető egységet. Az ezzel kapcsolatos elméleti dilemmák és megfontolások felvillantása után a járványhelyzet előtti adatokon, a Magyar Ifjúság 2016 adatain, illetve egy 2018-ban 19-ben, 12 és 19 év közötti fiatalokon végzett fókuszcsoporthoz tartozó kutatás eredményein keresztül megmutatjuk, hogy miközben a generációs diskurzusok valóban visszahatottak a fiatalok identifikációs folyamataira, sem általánosítható generációs identitásról, sem homogén generációkról nem beszélhettünk eddig. Az elméleti és empirikus következtetések értelmezéséhez figyelembe vesszük a mainstream társadalom-és identitáspolitikai diskurzusokat: miközben 2016-ban a baloldali értékorientációjú fiatalok az adatok tanúsága szerint alulintegrált, anómikus helyzetben lévő csoportot alkottak, a klímaváltozás egyre erősebb narratívaképző ereje, és ezzel talán összefüggésben a járványhelyzet is erősebb identifikációs alapot teremthetett a rendszerkritikus fiatalok számára. Mindezek alapján amellet érvelünk, hogy a generációs értelmezési sémákat ki kell egészítse az identitások és társadalmi helyzetek sokféleségét elismerő interszekcionálismegközelítés.

DRJENOVSKY ZSÓFIA

Károli Gáspár Református Egyetem
drzsofi@gmail.com

HEGEDŰS RITA

Budapest Corvinus Egyetem

Piching forum

Iker gyermekek kezelésének különbsége eltérő társadalmi helyzetű családokban

Az ikergyermek születése a családokban egyszerre vált ki örömet és ijedtséget: örömet, mert az ikrek „különlegesek”, két egyidős gyermek extra jelenségeket tud produkálni, s nagyobb érdeklődésre is tartanak számot a külvilág részéről is; de ijedtséget is, mert az egyszerre érkező két gyermek nyilván nagyobb anyagi és fizikai megterheléssel jár. E kettősség az ikrek kezelése, nevelése terén is megjelenik, hiszen egyfelől a szülők jelentős része élvezi a helyzetet, s igyekszik biztosítani gyermekei számára a speciális nevelést, a modern nevelési elvekkel összhangban hangsúlyozni az egyediséget, fenntartani az egyes egyénre irányuló figyelmet, másrészt viszont sokan inkább a nehézségeket élik át, s nehezen birkóznak meg az extra terhekkel.

Elemzésünk egy olyan, 2019 nyári, ikres szülők körében végzett online kérdőíves felmérésünk anyagára épül, melyben 135 ikerpárról, azaz 270 gyermekről szereztünk adatokat zárt és nyitott kérdéseket is tartalmazó kérdőívvel a válaszadó szülőktől. Azt vizsgáljuk, hogy az ikrek esetén fontos speciális figyelem, illetve az ikerlétből adódó speciális nyelvi nehézségek leküzdése hogyan jelenik meg az eltérő társadalmi helyzetű családokban. Feltételezésünk szerint a magasabb státuszú családok gyermekeik kisebb nyelvi nehézségeiről számolnak be, s a gyermekek kezelésében nagyobb figyelmet fordítanak a gyermekek külön személyiségére; vagyis egy speciális helyzetű csoport tagjának lenni gyermekként is könnyebb, ha jobb helyzetű családban élünk.

A társadalmi helyzetet a szülők iskolai végzettségével mértük, mivel Magyarországon extrém erős kapcsolat mutatkozik a végzettség és az elérhető jövedelem és státusz között. Két nagy csoportot különböztettünk meg: az egyikben a szülők mindkét tagjának legfeljebb érettségije volt, a másikban pedig legalább az egyiknek diplomája.

Eredményeink csak részben igazolták előzetes hipotéziseinket, amennyiben a különbségek ugyan több ponton megfigyelhetők voltak, de nem minden területen érvényesültek a két szülői csoport között.

DRJENOVSKY ZSÓFIA

Károli Gáspár Református Egyetem
drzsofi@gmail.com

SZTÁRAYNÉ KÉZDY ÉVA

Károli Gáspár Református

A Családszociológiai Szakosztály szekciója

Egyenlő(tlen)ségi viszonyok olyan kisgyermekes családok körében, ahol az apa marad otthon a gyermekkel

Egy családon belül a nemek közötti egyenlőtlenségek számtalan területen jelentkezhetnek. Létrejöhetnek többek között a fizetett és nem fizetett tevékenységek közötti munkamegosztás, a fizetési különbségek, valamint a munka és a magánélet összeegyeztethetősége tekintetében, a pénzügyi döntések meghozatalában, vagy akár a családi dinamikát alakító egyéb tényezők vonatkozásában. Különösen erősek ezek az egyenlőtlenségi faktorok a kisgyermeket nevelő családok esetében.

Bár a magyar társadalomban egyfajta elmozdulás figyelhető meg a hagyományos, kenyérkereső apa normája felől az új típusú, gondoskodó apakép irányába, mégis, nemzetközi adatokkal is összevetve azt látjuk, hogy hazánkban a gyermekével otthon maradó apa még ebbe a képbe is ritkán illeszkedik. Ezt igazolják a családtámogatási ellátások igénybevételeire vonatkozó statisztikai adatok is, annak ellenére, hogy a magyar családtámogatási rendszer évtizedek óta széles körben teszi lehetővé, hogy a születést követő években a férfiak is aktívan vegyék ki a részüket a gyermeknevelésben. Kutatásunkban éppen ez utóbbi csoporttal foglalkozunk: azon édesapákkal, akik gyermekük születését követően valamely időszakban, legalább 3 hónapot maguk maradtak otthon, míg az édesanya dolgozott.

Az MSZT 2019-es vándorgyűlésén bemutattuk induló kvalitatív kutatásunk főbb irányait. A 31 édesapával készített félig-strukturált mélyinterjún, valamint az interjúalanyok párjaival kitöltetett rövid kérdőíven alapuló kutatásunk eredményei közül a 2020-as MSZT konferenciaelőadásunkon a következő kérdést szeretnénk körbejárni:

Hogyan alakul a szülők közötti egyenlő(tlen)ségi viszonyok dinamikája a gyermek megszületésével azon kisgyermekes családok esetében, ahol egy ideig az édesapa marad otthon a gyermekkel?

DURST JUDIT

TK Kisebbségkutató Intézet/UCL, Department of Anthropology,
Durst.Judit@tk.mta.hu

Szekció: Átrendeződő kapcsolatok? A koronavírus-járvány társadalmi hatása

COVID-19 és politikai klientalizmus: 'Adományturnézók', civil segítők és hatásuk a mélyszegény közösségek hatalmi viszonyaira. Egy összehasonlító patchwork etnográfia tanulságai

A szegény közösségek túlélési stratégiáival foglalkozó szakirodalom politikai klientalizmusnak nevezi azt a társadalmi viszonyrendszert, amelynek során az erőforrások elosztása (vagy ennek reménye) a rászorulóknak között a politika tisztviselői (pl. települési önkormányzati vezetők) által történik, cserében a szavazatok, lojalitás formájában történő politikai támogatásért (Gay 1990). A szegény települések lakói, politikai vezetői, illetve e vezetők helyi 'brókerei' közötti kapcsolatok, a szakirodalom szerint egy probléma-megoldó networknek tekinthetők (Auyero 2000). Ennek a networknek, kapcsolathálónak az elemzésével lehet megérteni a politikai klientalizmus működésének logikáját.

Az előadás a politikai klientalizmus mechanizmusának a járvány időszakában történő változását két, összehasonlító esettanulmányon keresztül elemzi. Az esettanulmányok helyszíne két borsodi, krónikus szegénységben élők lakta aprófalva, Lápos és Vécse. A két település között, az itt lakók helyzetének strukturális hasonlósága mellett, annyi a különbség, hogy az egyikben (Vécsén) évek óta jelen van egy gyermekeket segítő civil szervezet, míg a másikban (Láposon) kizárólag a település vezetőivel való jó viszony (kialakítása és ápolása) jelenti az egyetlen probléma megoldó networköt.

Az előadás azt mutatja be, hogy a Covid-19 globális világjárvány miatt kialakult helyzet nem csupán kinagyította a már régebb óta meglévő társadalmi egyenlőtlenségeket, ami a civilek ténykedésének köszönhetően most média megjelenést is kapott az általam vizsgált mindkét település esetében, hanem tovább is mélyítette ezeket az egyenlőtlenségeket, még a szegény közösségek között is. Ott, ahol már évek óta jelen vannak a civil segítő szervezetek (Vécse), most a válság alatt még egyértelműbbé vált, hogy alternatívát tudnak nyújtani a politikai klientalizmus kínálta probléma megoldó networkkel szemben. Nemcsak magánadományozóktól kapott élelmiszerellátmánnyal, de leginkább az iskolás korú gyermekek digitális oktatását segítve, a helyi iskolai tanárokkal kooperáló kapcsolatot kialakítva, járultak hozzá a vírus okozta válsághelyzet átvészeléséhez. Ezzel szemben azok a szegény települések (Lápos), ahol nem voltak jelen ilyen civil segítő szervezetek, még inkább ki lettek szolgáltatva a helyi politikai vezetőknek – leginkább azon a mechanizmuson keresztül, hogy e vezetők kit hagytak meg közmunkásnak, és kit bocsájtottak el a járvány ideje alatt. Ezekben a falvakban egyedül a segítő szándékkal még a karantén idején is élelmiszer-csomagokat osztó 'adományturnézók'-nak sikerült átmeneti zavart okozni a politikai klientalizmus bebetonozódni látszó rendszerében.

Az előadás e politikai klientalizmus (illetve a civilek) válság alatti működését mind a patrónusok, mind pedig a klienseik (helyi önkormányzati vezetők és a szegény családok, valamint a köztük közvetítő 'brókerek') szemszögéből elemzi. A módszertan az ún. 'patchwork etnográfia' (Günel 2020): a hosszútávú, állomásozó terepmunkával szemben egy rugalmasabb, a változó kutatási körülményekhez alkalmazkodó tudástermelő kutatási módszer, ami különösen a koronavírus helyzettel járó hosszú karantén időszak alatt tett szert az eddigieknél is nagyobb jelentőségre az antropológusok körében. A patchwork etnográfia beletartozik az online etnográfia, a rövid, néhány hetes állomásozó

terepmunka, valamint a korábbi, extenzív terepmunkám során kialakított, azóta is intenzíven ápol, bizalmi tőkéen alapuló kapcsolataimmal, korábbi kutatásaim alanyaival való naplózottatás módszere.

Az előadás alapjául szolgáló, civilekkel készített interjúkból nyert empirikus anyag másik része a Feischmidt Margit vezette 'Szolidaritás és válság' c. kutatás keretében készült.

ERŐSS ÁGNES

Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földrajztudományi Intézete
eross.agnes@csfk.mta.hu

KOVÁLY KATALIN

Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földrajztudományi Intézete

TÁTRAI PATRIK

Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földrajztudományi Intézete,

Szekció: Gazdasági nyelvhasználat és etnikai munkamegosztás a Kárpát-medencében

A magyarországi nemzetpolitika hatása az etnikumközi viszonyokra Kárpátalján

2010-et követően Magyarország kormánya a nemzetpolitikai intézkedések új korszakát hívta életre. Kiemelkedő jelentőségű volt a 2011 óta elérhető egyszerűsített honosítási eljárás, amely lehetővé teszi a magyar (Európai Unió) útlevél megszerzésének lehetőségét is. Emellett programok sora hívatott támogatni a szülőföldön való boldogulást, illetve elősegíteni az otthonmaradást szerte a Kárpát-medencében.

Kárpátalja felé 2014 után, az Euromajdani események és a kelet-ukrajnai fegyveres konfliktus kirobbanását követően fordult fokozott figyelemmel a magyarországi nemzetpolitika. Ukrajna elhúzódó politikai válsága és gazdasági mélyrepülése a korábbinál is magasabb szintre emelte az elvándorlást. Az időszakos külföldi munkavállalás vagy kitelepülés Kárpátalja teljes népességét, így az ott élő magyarokat is érintette, ezzel kihívás elé állítva a magyarországi nemzetpolitikát is.

Az elmúlt hat év során Magyarország jelentős összegű adományokat és segélyeket juttatott a térségnek, valamint olyan támogatási programokat indított el Kárpátalján, amelyek nem csak az egyéneket, de az egész közösséget célozták. A támogatási programok, segélyek, humanitárius akciók beindításával a magyar állam elsődleges célja a kárpátaljai magyarság segítése volt, azonban ezekből nem kizárólag Kárpátalja magyar anyanyelvű, nemzetiségű közössége profitál, hanem gyakran a lakosság egésze is. A magyar állampolgárság megszerzése pedig az ukrán népesség számára is vonzó alternatívát kínál, lehetővé téve az Európai Unióban való tanulást és munkavállalást.

Előadásunkban arra keressük a választ, hogy a magyarországi nemzetpolitikai támogatások hogyan formálják az etnikumközi viszonyokat? Továbbá ezen folyamatok dinamikájára, az etnikai alapú erőforrásokhoz való hozzáférés stratégiáira kívánunk rávilágítani.

Kutatásunk eredményei olyan terepmunkára támaszkodnak, amelyet 2016 óta végzünk Kárpátalján, az ott élő magyar és ukrán ajkú döntéshozókkal, a társadalmi-gazdasági élet formálóival, valamint „hétköznapi emberekkel” készített interjúk beszélgetések alapján. Továbbá a térségbe érkező magyarországi támogatások kapcsán statisztikai adatok is feldolgozásra kerülnek, valamint a nemzetpolitika vonatkozásában dokumentumelemzést is végeztünk.

Eddigi eredményeink alapján elmondható, hogy a magyar nemzetpolitika révén elérhető kedvezményeknek köszönhetően nőtt a magyar nyelv presztízse, a magyar etnicitás, a magyar közösséggel való kapcsolatépítés szerepe pedig felértékelődött Kárpátalján.

Vállalkozói motivációk, avagy mi ösztönzi a start-upok életre hívását a különböző életkori csoportokban?

A start-up cégek életre hívása, ahogyan a vállalkozásoké általában, szorosan kapcsolódik egy személyes döntéshez: a vállalkozó azon elhatározásához, hogy önálló gazdasági tevékenységbe kezd, befektet, kockáztat, mindezt egy jövőbeni, magasabbnak vélt jövedelem érdekében. Közelebbről nézve azonban a motivációs térkép közel sem egy dimenziós: az anyagi előnyökön túl, lényegesen árnyaltabb a külső- és belső befolyásoló tényezők köre. Start-up vállalkozások esetében ezt a komplexitást a támogató ökoszisztéma, a közösségi kapcsolatrendszer kiterjesztésének igénye és szervezeti fejlődés sajátos ciklusai tovább mélyítik. Ugyanakkor, az egyéni, személyes ösztönzők szerepe is meghatározó: az innovatív ötletek megvalósítása és piacra vitele sokkal inkább kapcsolódik a lehetőségek kiaknázásának belső igényéhez, mintsem a „kvázi” szükségből vállalt üzleti kockázat vállalásához.

Tanulmányunkkal a vállalkozói interjúk tapasztalatait feldolgozva a vállalkozói motivációs térkép egyéni alkotó elemeinek a megismerése a cél, eltérő mintázatok kirajzolódását feltételezve a különböző életkori csoportok mentén.

A munkával való elégedettség összehasonlító vizsgálata Magyarországon

Tanulmányomban a munkával való elégedettség és munkához kapcsolódó attitűdök összehasonlító elemzését mutatom be Magyarország vonatkozásában. Az összefüggések vizsgálatát az International Social Survey Program, valamint az Életminőség Nyíregyházán Háztartáspanel három (2005, 2015, 2018) adatbázisán végzetem. Munkámban azt a célt tűztem ki, hogy rávilágítsak a térben és időben bekövetkező változásokra, különbségekre esetleges hasonlóságokra.

Eredményeim szerint a munkával való elégedettségről alkotott vélemények egy inkább elégedett magyar társadalom képét tárják elénk. Azt látjuk, hogy 2005 és 2015 között valamivel csökkent a munkájukkal elégedett és teljes mértékben elégedettek aránya, de még így is a válaszadók közel háromnegyede ezt a kategóriát jelölte meg mindkét évben. Ehhez képest kedvezőtlenebb a helyi (nyíregyházi) társadalom véleménye. A külső és belső motivációk csoportjába tartozó állítások esetében azt tapasztaltuk, hogy a külső motivációk/kényszerek, mint a munka biztonsága, a magas kereset minden válaszadói csoport számára kiemelt fontossággal bír. A belső motivátorokhoz tartozó önállóan végezhető munka lehetősége, a munka társadalmi hasznossága, s az olyan posztmaterialista munkaértékek, mint a munka érdekessége, és a munkavégzéshez kapcsolódó altruista magatartás 2005-ben volt a legmeghatározóbb.

Összességében elmondható, hogy a különbségek és a hasonlóságok egyaránt jellemzik a három vizsgálati év válaszadóinak munkaelégedettségét, munkaattitűdjét. Az eredmények megerősítik az emberi tőke elméletének létjogosultságát, mely szerint a magas iskolai végzettség munkaerőpiaci haszna ma is vitathatatlan.

FEISCHMIDT MARGIT

Társadalomtudományi Kutatóközpont

feischmidt.margit@tk.mta.hu

NEUMANN ESZTER

Társadalomtudományi Kutatóközpont

Szekció: Átrendeződő kapcsolatok? A koronavírus-járvány társadalmi hatása

Szolidaritás és válság: a koronavírus-járvány társadalmi hatásai

Előadásunkban egy folyamatban lévő kutatás eredményeit szeretnénk bemutatni. A kutatás annak a felderítésére vállalkozott, hogy a koronavírus-járvány okozta válsághelyzetben a segítségnyújtásnak, a jótékony cselekvésnek és a társadalmi szolidaritásnak milyen formái jelentek meg. Azok hogyan, milyen kapcsolatokra épülnek, milyen intézményekbe ágyazódva szerveződnek meg; milyen formákban és platformokon kommunikálnak. Foglalkoztunk azzal is, hogy milyen értelmezői munka és társadalmi diskurzusok kísérik a szolidáris cselekvést. Vizsgáltuk, hogy milyen elképzelt, online és offline közösségek, közösségi értékrendek és ideológiák jelennek meg a szolidaritás értelmezésében, egyéni és közösségi szintű megélésében. Végül a szolidaritás hatásait is vizsgáltuk. Szeretnénk megérteni, hogy a szolidáris cselekvés miként éri el a nyilvánosságot, és milyen hatással tud lenni azokra a strukturális viszonyokra, amelyek hiányosságai a segítségre való igényt előhívta.

Kutatásunk tehát elsősorban a szolidaritás jobb megértéséhez kíván hozzájárulni a koronavírus-járvány körülményei közepette. De a járvány társadalmi hatásairól és a válságról szóló gondolkodáshoz is szeretnénk kapcsolódni leginkább arra keresve választ, hogy a segítségnyújtás aktuális formái és azok értelmezései milyen hosszabb távú társadalmi változásokhoz tudnak hozzájárulni. A kutatás módszere: félig strukturált mélyinterjú, az adatfelvétel 2020 márciusa és júniusa között zajlott, ami 47 interjút eredményezett, ezek elemzésére épül az előadás. A kutatás résztvevői: Acsády Judit, Durst Judit, Hunyadi Márton, Neumann Eszter, Sütő Zsuzsanna, Zsigmond Csilla, Zakariás Ildikó, Zentai Violetta. Ők az előadásnak is társszerzői.

Az előadás a Feischmidt Margit vezette 'Szolidaritás és válság' című kutatás keretében készült.

FEKETE MARIANN

Szegedi Tudományegyetem
fekete.mariannka@gmail.com

NAGY ÁDÁM:

Kodolányi János egyetem

Szekció: Ifjúság 2.0 – generációs meghatározottságaink

A 2020-as nagymintás ifjúságkutatás módszertani dilemmái

Munkánkban a 2000 óta négyévente folyó nagymintás ifjúságkutatások problématerképének vázlatát három szinten próbáljuk felrajzolni. Egyfelől általános kutatási problémákat igyekszünk tetten érni, másfelől az ifjúságkutatás sajátos problémáit értelmezni, harmadrészt pedig konkrétan a 2020-as adatfelvételi hullámra reflektálni. Ezek egy része szorosan kapcsolódik a fiatalok politikai szocializációjához és a megismerni kívánt attitűdökhöz, másik részének kapcsolódása lazább.

A szoros kapcsolódás egyik lényegi szegmense kapcsán fontos, hogy noha a megkérdezés ideje nyilvánvalóan nem lépheti túl a szűk egy órát, akár alminták képzésével is célszerű lenne a 2020-as vizsgálat alkalmával a globalizációs kihívásokkal, éghajlatváltozással, globális egészségügyi helyzettel, energiabiztonsággal, fenntartható fejlődéssel, innovációval és technológiával kapcsolatos kérdéseket is vizsgálni,¹ amelyek a későbbi generációk életmódjára is kihatnak majd.

Másik neuralgikus pont, hogy bár kétségtelenül nehéz módszertani feladat a külföldön tanuló, dolgozó fiatalok megkérdezése, ennek hiánya azonban végletesen torzíthatja a „politikai attitűd, közélet, demokráciához való viszony” kérdéskörét. Ha a kutatás tervezője – nagyon helyesen – módot talál a határon túli magyar fiatalok megkérdezésére, a nem diaszpórában élő külhoni magyar fiatalok elérésére is módot kell találnia – és nemcsak azért, mert ők is magyar fiatalok, hanem azért is, mert mobilitási, migrációs attitűdjeik feltérképezésével a döntéshozó esélyt kaphatna, hogy valós igényeket kielégítve indítson hazatérést támogató programokat. A kutatássorozat több elemében sikerült összefüggést találni az itthoni fiatalok migrációs szándéka és a kilátástalanság, mint problémaérzékelés között. Ez azt is előrevetíti, hogy a külföldön élő, nem vizsgált magyar fiatalok számára is számottevő motivációt jelenthetett ez a problémaelem. Ennek tükrében pedig arról kellene őket meggyőzni, hogy itthon is megtalálhatják a boldogulásukat, nem pedig arról, hogy Magyarországon kapható kizárólag Túró Rudi (l. a Gyere haza fiatal kampányt).

A lazább kapcsolódási pontokban érintjük az adatfelvétellel kapcsolatos további módszertani nehézségeket is: a társadalmi kíváncsiságnak való megfelelés, az egyenlőtlenségek rendszerében elfoglalt hely kozmetikázásának szándéka, konceptualizálási, érvényességi és összehasonlíthatósági problémák, az ifjúsági közpolitika, ifjúságsegítés hiátusa.

¹ 1 Ezt követően a magyar fiatalokra vonatkozó adataink összehasonlíthatók lennének nemzetközi vizsgálatok eredményeivel, lásd: Wold Economic Forum–Global Shapers Survey, Deloitte Global Millennial Survey.

FÉNYES HAJNALKA
Debreceni Egyetem
fenyesh@gmail.com

PUSZTAI GABRIELLA
Debreceni Egyetem

A Nagyalföldi Interdiszciplináris Szakosztály szekciója

Nemi szerep attitűdök és vallásosság a felsőoktatási hallgatók körében

A demográfiai és társadalmi háttértényezők mellett hagyományosan a vallásosság az egyik legfontosabb tényező, mely a nemi szerepekkel kapcsolatos nézeteket befolyásolja. Európában a széleskörű szabadságjogok általánossá válása során az egalitárius nemi szerepek váltak elfogadottá. Szintén az egalitárius modellt támogatta a posztszocialista régióban a nők munkába állítása, a termékenységi mutatók drasztikus csökkenése valamint az államilag támogatott szekularizáció is. Kutatásunkban magyar felsőoktatási hallgatók nemi szereppel kapcsolatos nézeteit vizsgáltuk egy országos mintán (N=1502, 2017). A nemi szerepről való gondolkodás típusainak feltárására során a tradicionális nemi szerepfelfogástól két modern típus különült el, egy pragmatikus instrumentális és egy posztmateriális posztmodern típus. Multinomiális regressziós módszerrel vizsgáltuk azt is, hogy milyen tényezők növelik az egyes típusokba kerülés esélyét. Az elemzés a demográfiai és társadalmi tényezők hatásának kiszűrése után a vallásosság szignifikáns hatását mutatta a tradicionális szerepek elfogadására, de újszerű eredményünk, hogy a posztmateriális posztmodern típusba kerülés esélyét is erősen növelte az egyház tanításait követő vallásosság, melyben a női munkavállalás elfogadása mellett a családba bevonódó apakép a domináns.

FÓNAI MIHÁLY

Debreceni Egyetem

fonai.mihaly@law.unideb.hu

SZIGETI FRUZZINA

Debreceni Egyetem

A Nagyalföldi Interdiszciplináris Szakosztály szekciója

A lemorzsolódás mintázatai a magyar felsőoktatásban - az Eurostudent vizsgálatok tapasztalatai²

A felsőoktatási lemorzsolódás jelenségeinek és okainak a kutatása több évtizedes múltra tekint vissza. A kialakított elméleti modellek és az empirikus kutatási eredmények a jelenség multidimenziális jellegét hangsúlyozzák. A lemorzsolódás fogalmát több megközelítésben is értelmezik a szakirodalomban (Bean, 1981; Davies, 1999; Tinto, 1975, 1993). A szakirodalomban a fogalmi kérdések megválaszolása, konceptualizálása mellett a lemorzsolódás mérhetőségének nehézségeire is utalnak.

A hazai szakirodalmat a konceptualizációs megközelítések, a fogalom nemzetközi szakirodalmi diskurzusainak az elemzése és értelmezése, valamint az empirikus kutatásokhoz szükséges operacionalizálási eljárások jellemzik. Ez utóbbi esetében a kutatók a felsőoktatásra vonatkozó jogi szabályozásnak a lemorzsolódással összefüggő elemeit is figyelembe veszik. A szűkebben vett lemorzsolódás fogalmát a felsőoktatást befejezett végzettség nélkül elhagyók számában határozzák meg, egyben utalnak a kimaradás összetett okaira (Molnár, 2012, p. 351; Lukács & Sebő, 2015, p.79; Fenyves et al., 2017; Pusztai & Szigeti, 2018; Pusztai & Fónai & Bocsi, 2019).

Az előadásban ismertetett kutatások az Eurostudent adatfelvételek elemzésén alapulnak. Az Eurostudent V. (N=16745) és az Eurostudent VI. (N=7202) esetében a teljes magyarországi adatbázist vizsgáltuk. Az Eurostudent adatfelvételek első öt hullámában a lehetséges lemorzsolódási rizikó a tanulmányok megszakításának előfordulásával mérhető. Az Eurostudent VI. adatfelvétel során a tanulmányok megszakításnak az okaira kérdeztek rá.

Az eredmények több területen megfelelnek a szakirodalmi állításoknak, melyekben vitatott a szülők társadalmi helyzetének, különösen az iskolai végzettségüknek a közvetlen hatása a lemorzsolódásra és annak rizikójára (Fónai, 2018). Más területeken, például az anyagi nehézségek, a munkavállalás, a tagozat és az intézményes hatások területén már közvetlenebb hatás mutatható ki a lemorzsolódási rizikóra.

Az Eurostudent VI. adatfelvétel (2016-2018) a lemorzsolódási rizikótényezők helyett a tényleges lemorzsolódási okokra koncentrált. A válaszoló magyar hallgatók 5,5 százaléka szakította már meg tanulmányait legalább két szemeszterre; ez nem a „lemorzsolódás” mutatója, elsősorban a lehetséges lemorzsolódási rizikót jelzi. A tanulmányok megszakításának okai a következők voltak: anyagi okok, 1,6%, kedvezőbb munkaerő-piaci helyzet, 1,6%, családi okok, elvesztette a motivációját, 1,3%, egészségügyi okok miatt 1,1%, egyéb okok miatt 0,8%. A lehetséges lemorzsolódási okok listája jól reflektál a nemzetközi szakirodalmi tapasztalatokra, ugyanakkor sokkal kisebb mértékű tényleges lemorzsolódást jelez előre a tapasztalhatónál. Ugyanakkor az okok listája és gyakoriságuk jól jelzi, hogy a felsőoktatási intézményeknek milyen területekre fontos fókuszálni a hallgatók „bent tartása” (retenció) érdekében.

² Az előadás az 123847 számú projekt keretében készült, ami a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a K-17 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

GECSER OTTÓ

ELTE TáTK Szociológia Tanszék
gecsero@tat.k.elte.hu

Plenáris előadás

Járvány és nyilvánosság a modern kor előtt

Az előadás azt a tézist igyekszik alátámasztani, hogy a járványok jelentős szerepet játszanak a (politikai) nyilvánosság kialakulásában és megerősítésében. Nemcsak az ellenük való védekezés, hanem már annak a megállapítása is, hogy egy adott helyen és időpontban éppen van-e járvány vagy nincs, olyan kommunikációs keretbe illeszkedik, amelyet a hivatalos és a nem hivatalos, illetve a centrum és a periféria feszültsége határoz meg. Bármiféle nagyobb léptékű kooperáció biztosításához az érintettek tájékoztatására van szükség, az utóbbiak viszont – abból következően, hogy betegség-adatokat, ha nem is feltétlenül szisztematikusan vagy megbízható módon, de viszonylag egyszerű gyűjteni – könnyen megkérdőjelezhetik a hivatalos helyzetértékelést. A járványok visszatérő jellege pedig a kommunikációs tapasztalatok felhalmozódásához, és bizonyos gyakorlatok intézményesüléséhez vezethet. Az előadás elsősorban a késő középkor és a kora újkor európai pestisjárványaira koncentrál (a „pestis” gyakran generikus járványkategória volt a modern kor előtt), tekintetbe véve más (a pestistől jól elkülönülő), ill. későbbi járványokat is.

GYŐRI ÁGNES

Társadalomtudományi Kutatóközpont
gyori.agnes@tk.mta.hu

PERPÉK ÉVA

Társadalomtudományi Kutatóközpont

Pitching forum

Szakmai együttműködések hatékonysága – sikerek és kudarok a hazai szociális és fejlesztő szakemberek szemszögéből

Előadásunk az iskolai hátránykompenzációs tevékenységet végző intézmények szakmai kapcsolatait vizsgálja, és először arra a kérdésre fókuszál, hogy a szakmán belüli és a szakmák közötti együttműködések hatékonysága hogyan függ össze a munkahelyi körülményekkel (úgy mint a hátránykompenzációval kapcsolatok feladatokkal, a munkakörből fakadó szerepkonfliktusokkal, a munkahelyi stresszorokkal). Napjainkban sok szó esik a kliensek érdekében végzett szakmai együttműködés szükségességéről és fontosságáról. Ez a szakmán belüli és a szakmák közötti kapcsolatokra, információáramlásra, együttműködésre egyaránt igaz. Egyebek mellett az Európai Unió által (is) támogatott komplex fejlesztési programok tanúsága szerint a szakemberek együttműködése különösen fontos sérülékeny célcsoportok - gyerekek, idősek, marginális helyzetűek - esetében. Kutatási kérdéseinket 2019-ben, a Baranya megyei szociális területen dolgozó szakemberek felmérésével vizsgáltuk: a megyei járásközpontokban működő család- és gyermekjóléti központok, szolgálatok szociális és fejlesztő szakemberei, a gyermekvédelmi központ és szakszolgálat szakemberei, valamint a pedagógiai szakszolgálat szakemberei körében (N=261). Eredményeink szerint a három vizsgált szakembercsoport közül a gyermekvédelem tűnik a legizoltáltabbnak, de a munka során realizált szakmai együttműködés gyakorisága kivétel nélkül minden szereplő esetében elmarad a megkérdezett szakemberek által kívánatosnak tartott szinttől. Ez egyaránt igaz a munkahelyen belüli és azon kívüli ágensekre. Az együttműködések hatékonyságát befolyásoló körülmények többváltozós – és többértékű összefüggéseket feltáró – elemzése azt igazolta, hogy a szakemberek más szakmai szereplőkkel való konfliktusa, a kliensek érdekeinek ellentétes megítélése a meghatározó.

HEGEDŰS RITA

Budapest Corvinus Egyetem

hegerita@gmail.com

Szekció: Meghatározottságaink és a vallás

Az idős és idősödő vallásos emberek társadalmi rétegződésben elfoglalt helyzete

A számos vallási közösség gerincét alkotó, s így a jelenét is, nem csak a múltját jelentő idős és idősödő korosztályok kevésbé szokták a vizsgálatok tárgyát jelenteni. Ha valami, akkor az a sztereotípiát él róluk, hogy „az” idős vallásosak betegek, falusiak, képzetlenek... Elemzésemben az ESS és az EVS frissebb adatállományain az idősödő társadalomban nem kis jelentőséggel bíró, mégis magukon a vallási közösségeken belül is sokszor méltánytalanul háttérbe szorított idős, illetve idősödő korosztályok rétegződési helyzetét vizsgálom. Egyrészt arra a kérdésre keresem a választ, hogy mennyire homogén e csoport, másrészt pedig arra, hogy a különbségeknek vannak-e felekezeti, illetve nem vallási okai. A korosztályon belül összehasonlítok kisebb korcsoportokat, valamint a nagyobb felekezetek és az eltérő településtípusok vallásos idős és idősödő csoportjait is.

HUSZ ILDIKÓ

BCE Szociológia és Társadalompolitika Tanszék/TK Gyerekesély-kutató Csoport
huszildi@freemail.hu

Szekció: Kora gyermekkori hátrányok és társadalmi mobilitás

Települési-térségi egyenlőtlenségek a gyermekjóléti alapellátásokban

A gyermekjóléti alapellátások feladata a gyermek fejlődéséhez optimális feltételek megteremtése ott, ahol erre a család önerőből valamiért nem képes. A szegénységben élő, különösen pedig a különböző egyéb hátrányokkal is küzdő családok számára különösen hasznosak lehetnek a jó színvonalú ellátások, hiszen hozzájárulhatnak a szegénységi ciklus megtöréséhez és ezáltal a társadalmi mobilitáshoz. Korábbi tanulmányok azonban rámutattak, hogy a jó színvonalú szolgáltatások hozzáférhetősége tekintetében jelentősek a térbeli egyenlőtlenségek, ami korlátozza annak lehetőségét, hogy ezek a szolgáltatások elérjék a megfogalmazott társadalompolitikai céljukat, az esélyek kiegyenlítését.

Az elmúlt 10-15 évben szakpolitikai célként fogalmazódott meg a gyermekek és gyermekes családok számára nyújtott minőségi szolgáltatások területi egyenlőtlenségeinek csökkentése. Előadásomban az alapellátás két formájára, a Biztos Kezdet gyerekházra és a család- és gyermekjóléti szolgálatra fókuszálva vizsgálom ennek a célnak a megvalósulását. Az előbbi esetben – részben nyilvánosan elérhető statisztikai adatokat, részben saját tereptapasztalatokat felhasználva – mennyiségi oldalról mutatom be a hozzáféréssel kapcsolatos problémákat. Az utóbbinál pedig a minőségben mutatkozó egyenlőtlenségeket elemzem egy 2019 elején befejeződött kérdőíves felmérés adatai alapján. Az adatfelvétel a családgondozók országos reprezentatív mintáján történt 600 fő részvételével.

HUSZTI ÉVA

Debreceni Egyetem

huszti.eva@foh.unideb.hu

A Nagyalföldi Interdiszciplináris Szakosztály szekciója

Társas kapcsolatok jellegzetességei szegregátumban élők körében

Az előadás a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok kapcsolathálózati jellegzetességeit mutatja be egy lokális kutatás adatai alapján, ennek során foglalkozik a személyes kapcsolathálózatának kiterjedtségének, összetételének bemutatásával. A kérdőíves adatfelvétel egy kelet-magyarországi megyeszékhely két szegregált településrészén, 2019-ben valósult meg (N=271). A vizsgált populáció egyéni kapcsolathálózata több szempontból is sajátos: 1) A bizalmasok száma alacsony és magas azok aránya, akiknek egyáltalán nincsenek bizalmasaik. Jellemző a térben nagyon közeli és időben távoli kapcsolatok magas aránya, ami nagyfokú társadalmi kirekesztettségre utalhat. A bizalmasok döntő többségben a rokonok közül kerülnek ki, hasonló szociodemográfiai jellemzőkkel írhatók le, mint a kérdezettek. 2) A barátok átlagos száma magas, ugyanakkor jelentős a baráttal nem rendelkezők aránya. 3) Gyakori az alacsony státuszú foglalkozások említése, melyek inkább a telepen élő és általában roma származású emberek, azaz inkább a közösségen belüli összekötő kapcsolatok 4) Magas az egészségügyi ellátásokhoz és a szociális problémákhoz köthető kapcsolatok említése, melyek nagy része nem a telepeken él és nem roma származású, azaz a közösségen kívüli összekötő kapcsolatok, és mint ilyen, fontos integrációs tényezők.

Családbarátnak lenni vagy nem lenni... Gyermekes nők a családbarát munkahelyeken

Előadásomban általánosságban szeretném ismertetni a – dolgozó és munka mellett családot alapító/fenntartó - nőket érintő nehézségeket. Mindannyian tapasztaljuk, hiszen ebben élünk, hogy a munka és a magánélet összeegyeztetése nem könnyű feladat, - *a kőkemény gyermeknevelés és a házimunka már csak hab a tortán*. Előadásomban a nők szemszögéből szeretném bemutatni azokat a nehézségeket, melyek a munkaerőpiacon érik a munkavállalókat, majd egy olyan oldalról is megközelítem ezen kérdéskört, mely inkább a lehetőségeket tárja fel a munkavállalók számára. Véleményem szerint egy ilyen lehetőség, a munka és a magánélet összeegyeztetésének megkönnyítését szolgáló *családbarát intézkedésekkel rendelkező piaci, illetve állami intézmények* jelenléte a munkaerőpiacon.

Az óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység eszközei a köznevelési intézményekben tapasztalható egyenlőtlenségek csökkentésére

Az óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység 2018. szeptember elseje óta kötelező feladatellátása a család-és gyermekjóléti központoknak. A köznevelési intézményekben egyre markánsabban tapasztalhatóak azok a tünetek, amelyeket a gyermekek hordoznak a családok nem optimális működéséből kifolyólag. A magatartási problémák, a beilleszkedési nehézségek, vagy akár a fizikai/lelki bántalmazásból eredeztethető problémák, a jövedelmi-, vagyoni-, társadalmi egyenlőtlenségek; a szegregáció, kirekesztés, diszkrimináció, valamint a szegénység családokra gyakorolt hatásaival a köznevelés területén is szembe kell nézni a szakembereknek; és együtt, közös megoldásokra kell törekedni annak érdekében, hogy az egyenlőtlenségből fakadó hátrányokat csökkenteni lehessen.

Az óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység bevezetése, elindulása a rendszerszintű problémákra is rámutatott, mind a köznevelés; mind pedig a szociális ágazat részéről. Előadásomban azt szeretném bemutatni, hogy a fent említett problémák hogyan jelentkeznek a gyakorlatban; valamint, hogy az óvodai és iskolai szociális szakembereknek milyen lehetőségeik, eszközeik vannak az egyenlőtlenségek csökkentésére egy olyan intézményi környezetben, ahol gyakran találkozunk a köznevelés szakemberei felől azzal a kérdéssel, hogy mi a szociális munka, és ki a szociális munkás.

KAPITÁNY BALÁZS

KSH Népeségtudományi Kutatóintézet

kapitany@demografia.hu

Szekció: Kora gyermekkori hátrányok és társadalmi mobilitás

Társadalmi egyenlőtlenségek a bölcsődéztetési tervekben és következményeik

A kisgyermekkori ellátás intézményesített formái (ez Magyarországon elsősorban a bölcsőde különféle formáit jelenti), az ezzel kapcsolatos döntések és dilemmák szakterületek és tudományterületek metszéspontjában helyezkednek el.

Előadásomban egy új nagymintás multidiszciplináris kutatás, a Kohorsz 18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat adatait elemezve mutatom be a magyarországi – születés előtt álló - kismamák bölcsődéztetési igényeit és terveit: a jövőre gondolva kik, milyen arányban és a gyermek mennyi idősekorában tervezik bölcsődébe adni a gyermekeiket.

A leíró elemzést követően többváltozós modellekkel is megvizsgálom, hogy mennyire meghatározott demográfiai, szociálisan, társadalmilag, munkaerőpiaci helyzet és tervek szerint kik, milyen helyzetű anyukák (családok) tervezik/szeretnék bölcsibe íratni a gyermekeiket.

Bemutatom, hogy már a bölcsődéztetési tervek szintjén az anyák elképzeléseiben megjelenő jelentős társadalmi különbségeknek milyen következményei lehetnek a társadalmi egyenlőtlenségek intergenerációs újratermelődésére. Foglalkozom ezzel a kérdéssel, hogy a férőhely kapacitások növelése módosíthat-e és ha igen, akkor hogyan ezeken a jelenlegi összefüggéseken.

Ezt követően – ha az előadások hossza megengedi - kitérnék arra, hogy a jelenlegi szülői igények mekkora tényleges férőhely-kapacitást jelentenének, illetve arra is, hogy ezen igényelt kapacitásnak a mértéke hogyan befolyásolható a bölcsőde-óvoda átmenet rugalmasságának a szabályozásával.

KASZNÁR ATTILA

MTA-SZTE „Convivence” Vallási Pluralizmus Kutatócsoport
kasznar.attila@gmail.com

MÁRKI KRISZTINA

MTA-SZTE „Convivence” Vallási Pluralizmus Kutatócsoport

Szekció: Meghatározottságaink és a vallás

A kelet-közép-európai régió történelmi emlékezete: sors, nemzet, vallás. A sebzett kollektív identitás szerepe a régió államaiban

A kelet-közép-európai nemzetek hányatott történetük során számos olyan történelmi töréspontot éltek át, amelyek a mai napig jelentős hatással bírnak a társadalmi identitásukra, ezáltal pedig közvetetten az adott nemzetek politikai és gazdasági lehetőségeire is. Az MTA-SZTE „Convivence” Vallási Pluralizmus Kutatócsoport tevékenységének kiemelt célja megvizsgálni a térség történelmi emlékezetét a kvalitatív szövegelemzés módszerével, a régióba tartozó országok állam- és kormányfőinek 1991-óta, a jelentős nemzeti rendezvényeken, valamint az Európai Parlamentben elhangzó beszédeinek alapján.

A Németország és az egykori Szovjetunió között elhelyezkedő terület sajátos történelmi tapasztalattal rendelkezik, amelyben a vallás – a társadalom szerves részeként – sokrétűsége miatt alkalmas a társadalmi és az egyéni identitás helyreállítására. Az emlékezés egy olyan értelmezési keretet, ami segít megérteni a társadalmi változásokra és kihívásokra adott válaszokat. Kutatásunk hipotézise, hogy a régióba tartozó államok kiemelt politikai vezetőinek beszédeiben jelen vannak a korábbi történelmi múltra, traumára tett utalások; és a vizsgált mintán megfigyelhető, hogy a sors, a nemzet és a vallás korrelációban van.

A sebzett kollektív identitás történeti-vallási szegmenseinek különböző időperiódusokban való megjelenésnek detektálása által nem csak az elmúlt 30 év társadalmi, politikai és gazdasági folyamatai kerülnek egyértelmű megvilágításba, hanem lehetővé válik egyfajta modellezés is. A modellállítás révén alkalom nyílik az egyes államok társadalmi folyamatainak nagyobb biztonságú előrejelzése, amely a tudományos eredményességen túlmutató konkrét bel- és külpolitikai, gazdaságpolitikai, és biztonságpolitikai relativizálást is jelenthet. A kutatócsoport célja, hogy konkrét megoldási javaslatokat tudjon szolgálni a térség országaiban a trauma feldolgozásra, valamint döntés-előkészítési ajánlásokat dolgozzon ki és komplex értelmezéseket biztosítson a több államot is érintő traumákat illetően.

KELEMEN KATALIN

ELTE Állam- és Jogtudományi Kar
kelemenk@ajk.elte.hu

A Családszociológiai Szakosztály szekciója

A családi vállalkozások tipikus konfliktusai

Már a családi vállalkozás fogalmának definiálása sem egyszerű, nincs teljes konszenzus a tekintetben, hogy a tulajdon/és/vagy irányítás mekkora hányada legyen a család kezében, nem beszélve a család fogalmának különböző értelmezései lehetőségeiről. Az eltérő definíciókból adódó eltérő becslések ellenére is tény, hogy a családi vállalkozások meghatározó arányt képviselnek mind globálisan, mind Magyarországon, mind a foglalkoztatásban, mind a GDP előállításában.

A hazai vállalkozások döntő többsége mikro-, és kisvállalkozás, amelyek jellemzően erőforráshiánnyal küzdenek, márpedig az erőforrás- és/vagy bizalomhiány hatására szerveződnek a leggyakrabban a vállalkozások családi keretekben.

Mára már széles körben teret nyert a családi vállalkozások, mint rendszerek együttműködése értelmezés, ahol két (vagy több) különböző logikájú rendszer, a család és a vállalkozás kerül átfedésbe és interakcióba egymással. Mindkettőnek megvannak a maga értékei, normái, érdekei, szabályai, „szervezeti struktúrája”, amik erősíthetik is egymást, de ellentmondásba is kerülhetnek, s ami egyben a családi vállalkozások számtalan speciális jellemzőjének, előnyének és nehézségének magyarázata is.

Például a családtagok közötti bizalom, vagy hatékonyabb kommunikáció rugalmasabbá teheti a vállalkozás működését is. De a két rendszer eltérő értékei, érdekei konfliktust is okozhatnak. Például a családtag-alkalmazottak javadalmazása az egyik legkényesebb kérdés, ahol gyakran kerül ellentétbe a szakmaiság és a családi lojalitás. Valamelyik rendszerben lévő rejtett vagy nyílt problémák konfliktust okoznak a másik rendszerben is. Például generációs konfliktus, a testvérek rivalizálása, férj-feleség konfliktusa, stb. lecsapódik a vállalkozásban is.

Előadásomban arra tennék kísérletet, hogy a nemzetközi és hazai tapasztalatok alapján áttekintését adjam a családi vállalkozásokra jellemző, a rendszerek eltérő érdekeiből fakadó tipikus problémáknak.

A tapasztalatok szerint a családi vállalkozások akkor működnek sikeresen, ha a szereplők létrehozzák a valóság közös interpretációját, a helyzeteket, szerepeket azonosan értelmezik, ha azonosítható a szereplők érdeke, motivációja, nézőpontja, azaz a konfliktusok lehetséges forrásai. A családtagok érzelmi és erőviszonyainak szövevényes hálózatával szemben a vállalkozás meghatározott és átlátható szerepeket és felelőségeket kíván.

A jól működő vállalkozások figyelembe veszik mind a család, mind a vállalkozás érdekeit, igényeit, ez tudatosságot, párhuzamos tervezési folyamatot és hosszú távú szemléletmódot követel.

A konfliktusok kezelésének, megelőzésének léteznek különböző gyakorlati eszközei és technikái, amik Magyarországon kevésbé ismertek és elterjedtek. Az ún. „családi alkotmány” egy olyan konszenzuson alapuló írásbeli nyilatkozat, amely a család üzletvezetéssel, tulajdonlással, foglalkoztatással és javadalmazással kapcsolatos alapelveit foglalja össze. A „családi vagyontervezés” a különböző életciklusoknak megfelelő, vagyoni jogi tartalmú szerződések gyűjteménye. Nálunk sokan még bizalmatlanságként értelmezik az efféle szerződéseket.

A szakképzésben tanulók helyzete

A jelenlegi koronavírus helyzetben a foglalkoztatáson és az egészségügyön kívül, az oktatásban akadtak a legnagyobb kihívások világszerte. A hazai stratégiákat olvasva Magyarország főképpen a gazdaság és a foglalkoztatás fellendítésére koncentrál. Véleményem szerint a megoldáshoz azonban a problémaforrást kell megtalálnunk, ami az iskolapadban keresendő. Az iskolában kezdődő egyenlőtlenség, kirekesztés vagy szegregáció a gyermek további életét, pályafutását is megbélyegezheti.

Az Európai Unió célja, hogy a minőségi oktatás hozzáférhető legyen minden európai polgár számára. Azt sem hagyja ki a számításból, hogy az európai országok között nagy gazdasági és kulturális különbségek vannak, ezért az oktatást tekintve fontos a változatosság figyelembevétele. A szakképzésben belül sok a hátrányos helyzetű diák, ezért a stratégiákban ezen tanulók számára lehetőségeket próbálnak nyújtani. A Nemzeti Szociálpolitikai Konceptióban preventív és korrektív módszereket alkalmazva szeretnék a hátrányos helyzetű és a lemorzsolódó tanulókat támogatni.

Mind a hazai, mind a nemzetközi stratégiákban és fejlesztésekben szerepet kap az oktatás, a lifelong learning és a nevelés témája. Ezen belül is egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a szakképzések. Ezek jó lehetőséget nyújthatnak azok számára, akik minél hamarabb szeretnének munkába állni és van elképzelésük a jövőt illetően. Azonban azt is be kell látnunk, hogy a hátrányos helyzetűek közül többen választják a szakképzést, ami még több terhet rak az oktatási intézményekre.

Az előadásomban a nemzetközi és hazai oktatással kapcsolatos stratégiákat szeretném bemutatni, illetve azok hatásait, eredményességét. Ezen belül a szakképzés működését, mivel az egy problémás terület, ahol az oktatást érintő gondok hatványozottan megtalálhatók. A dolgozatban szakirodalmi áttekintés által arra keresem a választ, hogy a szakképzést érintő fejlesztések hogyan teljesültek és milyen hatást értek el.

KOVÁCS KLÁRA

Debreceni Egyetem

kovacs.klarika87@gmail.com

A Nagyalföldi Interdiszciplináris Szakosztály szekciója

A sportolás társadalmi meghatározottsága kárpát-medencei hallgatók körében

Számos hazai és a közép-európai térségben készült ifjúság-, illetve sportszociológiai kutatás hívja fel a figyelmet a fiatalok, köztük a felsőoktatási hallgatók inaktív életmódjára, valamint arra, hogy a sportolási szokásokat milyen erősen determinálja az egyén szociokulturális, demográfiai helyzete (Eurobarometer 2018; Nesic és Kovasevic 2011; Bichescu 2013; Perényi 2010; 2013; Ádám et al. 2018; Kovács 2015; 2019). Ezekre a vizsgálatokra, valamint Bourdieu tőke- és habituselméletére alapozva előadásunkban megvizsgáljuk hazai és határon túli hallgatók sportolási szokásainak társadalmi hátterét arra a kérdésre keresve a választ, hogy milyen szociokulturális és demográfiai tényezők befolyásolják a sportolást, illetve mely tényezőknek van hatása országonként. Az elmélethez kapcsolódóan két sportszocializációs ágens szerepét is vizsgáltuk. A habituselmélethez kapcsolódóan a kérdőív adta lehetőségek által igyekeztünk minél szélesebben megragadni a hallgatói életmód egyes dimenzióit. Az elemzésekhez a PERSIST 2019 kutatás adatbázisát használtuk fel. A kérdőíves vizsgálat 2018-2019-ben zajlott Magyarországon az Észak-alföldi Régió, továbbá Felvidék, Kárpátalja, Vajdaság, Erdély és Partium elsősorban kisebbségi magyar tannyelvű felsőoktatási intézményeinek hallgatói körében (N=2005). Eredményeink szerint Bourdieu tőke- és habituselméletéhez kapcsolódóan a kemény társadalmi változók, köztük a kulturális tőke, az objektív és relatív anyagi helyzet, vagy éppen a településtípus szinte egyáltalán nem játszik szerepet a sportolás gyakoriságban, sokkal inkább a habitus az, ami meghatározza ezt. A habituselmélet kitér arra is, hogy egy-egy család habitusa miként befolyásolja a szocializáció folyamatát is, esetünkben azt, hogy miként szocializálják a szülők gyerekeiket a sportolásra. Amennyiben a különböző sportprogramok minél fontosabb szerepet töltenek be a család mindennapi életében, minél több közös élményt szereznek a szülők gyerekeikkel a sport különböző típusú fogyasztásával, annál nagyobb a valószínűsége, hogy megvalósul az élethosszig tartó sportolás, s felnőtt korukban, hallgatóként is életük fontos része lesz.

KRÉMER BALÁZS

Debreceni Egyetem

kremer.balazs@arts.unideb.hu

A Nagyalföldi Interdiszciplináris Szakosztály szekciója

A falun maradás racionális és nem-racionális indítékai, motívumai

A falun élők, különösen a magasan képzett fiatal falusiak vajon miért maradnak (költöznek vissza) a falujukba(n) a tanulmányaik befejezése után. Vajon ez személyes döntés, avagy, épp ellenkezőleg, a "sors", a döntési lehetőségek nélküli kiszolgáltatottság és kirekesztődés?

A szokásos előfeltevések szerint a falun rosszabbak a munkalehetőségek, alacsonyabbak a keresetek, szegényesebbek a fogyasztás, a szórakozás, a művelődés feltételei – hasznosnak és racionálisnak az tűnik, ha a fiatalok a gazdagabb lehetőséget kínáló városba, esetleg külföldre költöznek, ha földrajzi és társadalmi értelemben mobilak. Ha ezzel a feltételezéssel élünk, akkor a falun maradás/ falura való visszaköltözés maga a szerencsétlenség, a döntések, lehetőségek, autonóm mérlegelés nélküli lét mutatója.

Ezen gyakran általánosított feltételezéssel szemben lehetnek és vannak olyan körülmények, amelyek között mind az anyagi hasznosság érdekei, mint az elérhető társadalmi státusz megbecsültségének kilátásai alapján, még a városi lét reális lehetőségével szemben is ésszerű választás a falun maradni, „immobilnak lenni”.

Ezekről a körülményekről, mint az immobilitás lehetséges magyarázatairól fog szó esni az előadásban.

KÖVÉR-VAN TIL ÁGNES

ELTE Társadalomtudományi Kar

kovera@tatk.elte.hu

RÁCZ ANDREA

ELTE Társadalomtudományi/Kar Társadalomtudományi Kutatóközpont

Szekció: Átrendeződő kapcsolatok? A koronavírus-járvány társadalmi hatása

Szociális és gyermekvédelmi ellátórendszerek a COVID-19 idején: az életvilág kolonizációja és rendszer-abúza

Előadásunkban azt vizsgáljuk, hogy a COVID-19 idején a szociális ellátórendszerek (gyermekvédelem, hajléktalan ellátás és idősgondozás) hogyan tudtak adaptív módon reagálni a járvány alapzatán kibontakozó krízishelyzetre. A vizsgálati adatokat a habermasi életvilág-rendszer elméleti kontextusában értelmezzük, ahol a rendszer tágabb, külső elemeit a politikai és szakpolitikai cselekvések, szűkebb elemeit pedig az ellátó szervezetek feltételei és adottságai jelenítik meg. A rendszeren belüli emberi erőforrások, biológiai lényként és szakemberként is az életvilágot képviselik, csakúgy, mint a rendszer beavatkozásának célcsoportjai, a kliensek. A kutatás kvalitatív módszertanra épül, 3 különböző szakmai területen készített csoportos beszélgetések, szakértői interjúk és a járványidőszakban született szakpolitikai intézkedések tematikus elemzését végzi el.

Az előadás

1. a tágabb politikai és szakpolitikai rendszer járványhelyzetre adott reakcióinak és utasításainak a relevanciáját és adekvációját vizsgálja, azaz azt, hogy a hivatalos/állami/szervezeti megszólítás mennyire tudta a krízis helyzetben megcélozni a szervezetek valódi feltételeit, adottságait, és mennyire tudta megerősíteni a szervezetben dolgozókat egy kliensorientált kontextus megtartásában;

2. a szociális és gyermekvédelmi ellátó szervezeteken belül dolgozók munkafeltételeit vizsgálja a járványhelyzetben a szakemberek reflexiói mentén, illetve azt, hogy az állami/szakpolitikai kríziskezelés tudott-e reagálni a területen lévő hiányállapotokra, illetve hogyan töltötték ki a folytonossági hiányokat a szakemberek emberi és szakmai erőfeszítései, illetve hogyan jelentek meg a civil, közösségi és egyéb egyéni szintű kezdeményezések.

Eredményeink megmutatják, hogy a (szak)politika új rendszabályok papíron való bevezetésével, újabb erőforrások bevonása nélkül kívánta megoldani a krízishelyzetet – miközben a rendszerben lévő szakemberek életvilágának erőforrásait szívta el. Világosan kirajzolódik egy rendszer-abúzus, mely folyamatosan jelen van a szociális ellátások teljes spektrumában, de a COVID-19 hatására ez kiélesedett és nyilvánvalóbb formát öltött, és amely a rendszerműködés számára fontos legitimációt az életvilágbeli erőforrások „kirablásával” (Habermas 1987, 384; Némedi 2008, 77) biztosítja.

Eredményeink rámutattak 1) az állami szerepvállalás rendszerszintű ellentmondásaira, arra, hogy krízishelyzetben is elégtelen (inkompetens és kétarcú) az állami felelősségvállalás, illetve a felelősséget az egyéni szakember szintjére tolja át - mintha a professzionális keretrendszernek nem lenne eleme maga a szervezeti / szociálpolitikai struktúra; továbbá arra, hogy 2) hogyan nyílnak meg új megoldások egy lefojtott struktúrában, a professzionális szociális munka szintjén ez mire elég, és mindez hogyan hat a kliensek jogainak védelmére.

Felhasznált Irodalom:

- Habermas, Jürgen (1987) The Theory of Communicative Action. Vol. 2. Boston, Beacon Press
- Némedi Dénes (2008) Jog és tárgyalásos politika. In: Némedi Dénes (szerk.) Modern szociológiai paradigmák. Budapest, Napvilág Kiadó

KUKUCSKA ZSUZSA

Debreceni Egyetem

kukucskaszuzsi@gmail.com

A Nagyalföldi Interdiszciplináris Szakosztály szekciója

A multinukleáris családforma és a családi szocializáció

A jelenlegi családdemográfiai tendenciák – a növekvő válási arányszámok, s az ezzel párhuzamosan elterjedt egyéb együttélési formák – rámutatnak egy olyan családformára, melyet újracházasodás vagy válást követő élettársi kapcsolat által hoznak létre az érintettek. Azaz egy átrendezett, nem konvencionális, multinukleáris (mozaik vagy patchwork) családban élnek.

A témakörön belül előtérbe kerülnek mind a szűkebb körben értelmezett gyermeki helyzetek és kapcsolatok, a szülői szerepkészletek változásai, mind a tágabb rokoni kapcsolatok átalakulása, az összetett családi szerkezetek, valamint viszonyok kutatása. A rendszerszemléletű családszociológia fogalmi apparátusa segítségével többek között kérdésként merül fel, hogy ebben az új rendszerben hogyan alakulnak át a családi funkciók? Érintve ezáltal a gazdasági, fogyasztási, szocializációs, érzelmi biztonsági, reprodukciós, és gondozási kérdésköröket. Továbbá az, hogy az újonnan keletkezett család hogyan építi fel a család belső működési rendjét, miként alakítja ki a vér szerinti és a nem vér szerinti családi kapcsolatok rendszerét?

Az előadás kísérletet tesz annak feltárására, hogy a multinukleáris családokban milyen mértékben és hogyan alakulnak át a családi szocializációs funkciók. Továbbá annak feltérképezésére is, hogy a családi, életszervezési, szerep- és egyéb változások hogyan hatnak az új családtagok szerepkészletére, valamint a család belső viszonyaira. A kutatás pedig egyben hozzá kíván járulni ahhoz, hogy az új szociológiai összefüggések feltárásával újradefiniálhatóvá váljanak a családi funkciók, elsősorban a gyermekek elsődleges szocializációs színterének rendszerszemléletű értelmezésén keresztül.

Egészség és betegség a társadalmi egyenlőtlenségek tükrében (címváltozás)

Célkitűzés. Hazánkban a mai modern társadalom egyik legaktuálisabb szociológiai jelensége a társadalmi egyenlőtlenségek jelenléte. Az egyenlőtlenségeknek több dimenziója is van, ezek közül az egyik az egészségi állapot, az egészségtudatosság. Tervezett kutatásomban arra keresem a választ, hogy a társadalmi struktúrában elfoglalt pozíciók okozta egyenlőtlenségek és a szubjektív egészségi állapot egyenlőtlenségei között milyen összefüggések figyelhetők meg, illetve hogy milyen társadalmi mutatók (pl. életkor, nem, etnikai hovatartozás) határozzák meg az egyén egészséghez való hozzáállását, egészségműveltségét.

Módszerek. A korábban erre a témára irányuló vizsgálatokhoz hasonlóan kvantitatív (kérdőíves) adatgyűjtést tervezek, amelyeket interjúk készítésével egészítek ki. A mintavételi eljárás során egy alapvetően hátrányos helyzetű társadalmi csoport, és egy általános jellemzőkkel bíró populáció került kiválasztásra.

Implementáció. Az elmúlt évek mortalitási adatai szerint a halandóságot illetően nem történt érdemi javulás. A halandóság egyértelműen összefügg az egészségi állapottal, ezért kiemelt fontossággal bír minden olyan kutatás, amely arra irányul, hogy felfedje azokat a társadalmi mechanizmusokat, amelyek befolyással lehetnek az egyén egészségi állapotára; valamint felhívják a figyelmet az egyes társadalmi csoportok leszakadására. Az egészségsszociológia fő küldetéseként, mindezek kiküszöbölésére, kutatásom a prevenciót, illetve az egyes egészségpolitikai koncepciókat hivatott elősegíteni.

LONCSÁK NOÉMI

Debreceni Egyetem

loncsaknoemi@gmail.com

A Nagyalföldi Interdiszciplináris Szakosztály szekciója

Falvak vonzásában - Miért él ma egy fiatal egy kistelepülésen?

A falvak jövője napjainkra egy fontos társadalomtudományi kérdéskörre nőtte ki magát, többségében a kistelepülések lakónépességének folyamatos csökkenése, és a rájuk jellemző lemorzsolódás és marginalizálódás oldaláról közelítik meg. A falvakból történő elvándorlásnak, ahogyan minden migrációs típusnak létezik egy ellenáramlata, az emberek egy csoportja napjainkban is egy községet választ lakóhelyének. Jelen előadás és a doktori dolgozat célja vizsgálni a falvakban élő diplomás fiatalokat, feltárni azokat a mechanizmusokat, amelyek arra készítetik, hogy egy kistelepülésen maradjon, vagy egy kistelepülésre vándoroljon.

Az előadás két nagyobb elméleti csoport vizsgálatán alapszik, a mozgás és vándorlás alapvető kiváltó okait tartalmazó migrációs elméleteken illetve az értékekkel, attitűdökkel és viselkedésekkel felruházott életmódon, és rokon elméleti kategóriákon. A röviden felvázolni kívánt életmód elméletek és módszerek hasonlóan a migrációs elméletekhez univerzálisan nem képesek magyarázni a diplomás fiatalok falvakba történő vándorlását, azonban egymást kiegészítve képesek lehetnek egy új kutatási elméleti konstrukció felállítására, ami a folyamat megértéséhez, elemzéséhez eszközként szolgálhat.

A kutatás azért is tekinthető hiánypótlónak, mert megismerhetővé válnak a kistelepüléseken maradó képzett fiatalok motivációi és minden olyan jellemző, ami vonzóvá képes tenni napjainkban egy községet.

MAKAY ZSUZSANNA

KSH Népeségtudományi Kutatóintézet
makay@demografia.hu

KAPITÁNY BALÁZS

KSH Népeségtudományi Kutatóintézet

A Családszociológiai Szakosztály szekciója

A mindent megelőző döntés: Társadalmi egyenlőtlenségek a várandósságok tervezettségében és a várandóssági kimenetekben Magyarországon

A várandósságok, fogamzások tervezettségének kérdése, a tervezett várandósságok aránya, a nem tervezett várandósságok kimenete (szülés vagy terhességmegszakítás) világszerte kutatott kérdés, de általában orvosi, egészségügyi, időnként jogi, emberi jogi megközelítésben. A szociológusok, a családszociológia más országokban is ritkán foglalkozik a fogantatással, illetve a fogantatás és a szülés között hozott eseményekkel, döntésekkel, Magyarországon pedig különösen ritkák az ilyen jellegű tanulmányok.

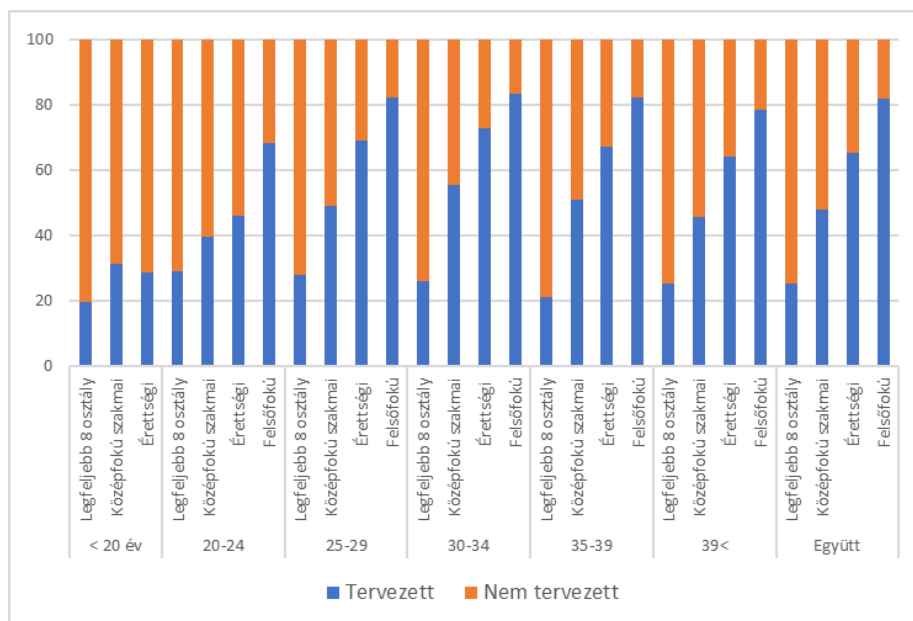
Ugyanakkor a fogantatások tervezettsége és a tervezetlen várandósságok kimenete a családformálódás szempontjából is egy nagyon kritikus, 'mindent megelőző' döntés, amely ráadásul igen hosszú távú következményekkel jár.

A nem kívánt várandósságok ezen felül – más demográfiai eseményekkel, mint pl. házasságkötés, válás összevetve – nem is tekinthetőnek különösen ritkának az életútban: tervezetlen várandósságok aránya világszerte igen magas (2012-ben 40%-ra becsült), és Magyarországon a terhességmegszakítások száma is magas a születésekhez viszonyítva.

Elemzésünkben nemzetközi szakirodalmi mintákat (Hensaw 1998; Finer-Zolna 2011; Finer-Zolna 2016) követve becsüljük meg össztársadalmilag, illetve kor és iskolai végzettségi csoportok szerint a tervezett és tervezetlen várandósságok arányát Magyarországon a 2018. évre vonatkozóan. Legjobb tudomásunk szerint korábban ilyen becslés még nem készült hazánkban. (Kamarás (2006) becslése bár részben hasonló volt, azonban csak a házasságokra vonatkozott, és nem volt bontva korcsoportok és iskolai végzettség szerint.)

A becslésünkben két adatbázis eredményeit kombináljuk: A regisztrált várandósságok számát kor és iskolai végzettségi csoportok szerint a KSH teljeskörű „Népmozgalmi adatok” részadatbázisaiból (élveszületések, terhességmegszakítások, korai és középidős magzati halálozások, kései magzati halálozások) becsüljük. A várandósságok tervezettségére vonatkozó adatokat – kor és iskolai végzettségi csoportok szerint – a KSH Népeségtudományi Kutatóintézet Kohorsz'18 adatbázisából vettük át.

Elemzésünkben arra az eredményre jutottunk, hogy Magyarországon a várandósságok mintegy 43,2%-a tervezetlen, ez nemzetközi összehasonlításban nem tűnik kiemelkedőnek. A magyarországi eredmények azonban – túlzás nélkül mondható – igen erős társadalmi egyenlőtlenségről tanúskodnak. (ld. mellékelt ábra). A fiatal (20-év alatti) várandósságok igen nagy arányban nem tervezettek, a 20 év feletti korcsoportokban pedig nagyon erős összefüggés figyelhető meg a tervezettség és az iskolai végzettség között. Míg a felsőfokú végzettségű nők körében a várandósságok több mint négyötöde tervezett, a maximum általános iskolát végzettek körében ez az arány 25% alatt van.

Az előadásban a tervezettség arányán túl azt is be szándékozzuk mutatni, hogy a nem tervezett várandósságok kimenete (élvesztés, magzati halálozás, terhesség-megszakítás) ugyancsak erőteljesen függ az életkortól és az iskolai végzettségről. Az eredmények nem csak az terhességmegszakítások – korábbról is ismert – társadalmi meghatározottságáról való tudást erősítik, de egyértelműen arra is utalnak, hogy vannak ma Magyarországon olyan társadalmi csoportok, ahol a gyermekvállalás 'normális', domináns útja a nem tervezett módon történő fogantatást követő szülés. Ezen esetekben jellemző döntési pont nem a gyermek megfogánása, hanem a 'úton lévő' gyermek megtartása kapcsán merül fel. Ezek az eredmények nagyban árnyalják azt a képet, ahogy a családformálódásról, családalapításról, gyermekvállalásról jelenleg általában a családszociológiában gondolkozunk.

Meggyőződésünk, hogy a kapott eredmények nem csak önmagukban, újdonságértékük miatt tarthatnak számot érdeklődésre, de akár társadalompolitikai és egészségpolitikai relevanciával is rendelkezhetnek.

MÁTÉ-TÓTH ANDRÁS

Szegedi Tudományegyetem
matetoth@rel.u-szeged.hu

PAIZS MELINDA ADRIENN

Szegedi Tudományegyetem

Szekció: Meghatározottságaink és a vallás

Emlékezet – nemzet – vallás

A vallás és nemzet közötti összefüggés a kelet-közép-európai régióban többszörösen kutatott és tárgyalt téma. A vallási identitás és a nemzeti identitás egymást sok szempontból fedő fogalmak: aki lengyelt mond, katolikust mond, aki bosnyákot, muzulmánt, aki csehet vagy észtet, az non-t. Tanulmányunkban a történelmi emlékezet változójával egészítjük ki a nemzeti és vallási identitás összefüggéseinek vizsgálatát, részben mélyítve, részben tágítva. A történelmi emlékezetben megkülönböztetjük az emlékezést, ami a társadalom tagjainak a múlttal való aktív viszonyát jelenti, az emlékezettől, amelyen a közgondolkodást meghatározó múltértelmezési kánont értjük. Hipotézisünk szerint az emlékezet-nemzet-vallás három dimenziója szorosan összefügg. Feltételezésünket különböző friss adatfelvételek alapján teszteljük. Két vajdasági mintán (az egyik többségében pravoszláv, a másik többségében katolikus összetételű) és két 2020-as magyarországi reprezentatív adatfelvételen.

MEDGYESI MÁRTON

TK Gyerekesély-kutató Csoport

medgyesi.marton@tk.mta.hu

Szekció: (Kora)gyermekkorai hátrányok és társadalmi mobilitás

A gyermekek fejlődésének otthoni környezete hátrányos helyzetű településeken: az anya életkorának hatása

A tanulmány az anya életkorának hatását vizsgálja a gyermekeket körülvevő környezet jellemzőire a hátrányos helyzetű településeken élő családokban. Vizsgáljuk az anya életkorának hatását a tárgyi környezetre (könyvekkel, játékokkal rendelkezés), a családokra jellemző nevelési gyakorlatokra (szoktak-e játszani, mesélni részt vesz-e az apa, hogyan nyugtatják meg a gyermeket, hogyan fegyelmezik stb.), valamint az intézmények használatára. Figyelembe vesszük a gyermekek környezetének egyéb meghatározóit, így a szülők iskolai végzettségét, munkaerőpiaci státusát, anyagi helyzetét. A kutatás keretében 12-18 hónapos gyermekekről és családjaikról gyűjtöttünk adatokat hátrányos helyzetű településeken. Az adatfelvétel 2018 december és 2019 február között zajlott a településeken dolgozó védőnők segítségével, összesen 470 gyermekről és családjukról gyűjtöttünk adatokat.

MEGYESI BOLDIZSÁR

Társadalomtudományi Kutatóintézet

Megyesi.Boldizsar@tk.mta.hu

BALOGH KAROLINA

Társadalomtudományi Kutatóintézet

GYŐRI ÁGNES

Társadalomtudományi Kutatóintézet

KOVÁCH IMRE

Társadalomtudományi Kutatóintézet

Szekció: Meghatározottságaink a térben – térbeli és társadalmi folyamatok, hátrányok

A vidéki Magyarország jellemzői – vidékiek a magyar társadalomban

Előadásunkban a (vidék)szociológia és regionális tudományok számára egyaránt régóta vizsgált kérdést, a vidék és a város társadalmi jelentőségét, a kettő közötti különbségeket vizsgáljuk; ezúttal egy 2018-as reprezentatív adatfelvételen végzett többváltozós elemzések segítségével. Írásunkban arra keressük a választ, hogy mit jelent a vidékiség, mi jellemzi a vidékinek mondható rétegeket, illetve hogy a térbeli mobilitás miként alakítja a vidékiségből eredő esetleges hátrányokat.

A kutatás eredményei szerint a vidékiség nem tekinthető dichotóm változónak: a magyar társadalom földrajzi szempontból mobil, csaknem 20 százalékot tesz ki azoknak az aránya, akik vidékből városba, illetve városból vidékre költöztek életük során. A vidék és a város közötti mozgás vizsgálatával az is célunk volt, hogy a gyerekkori vidéki illetve. városi származás (14 éves kori lakóhely) hatása hogyan jelenik meg az egyén társadalomban való integráltságában.

Amellett érvelünk, hogy ez a jelenség alakítja az integrációs folyamatokat is. A vidék és város közötti mobilitás visszahat az egyén társadalmi integráltságára. A vidéket statisztikai-adminisztratív megközelítéssel a 20 ezres lélekszám alatti településekben meghatározva, a vidékiek és a városiak társadalmi integráltságának különböző dimenzióit, a személyközi, a rendszerszintű és a munkaerőpiaci integráció dimenzióit vizsgáltuk. Az általunk vizsgált integrációs-mutatók a városi lakosság körében mutatnak magasabb értéket.

A kutatás az MTA Kiválósági Együttműködési Program Mobilitás Kutatási Centrum keretében valósult meg.

MURINKÓ LÍVIA

KSH Népeségtudományi Kutatóintézet

murinko@demografia.hu

A Családszociológiai Szakosztály szekciója

A házasság társadalmi különbségei

Az elmúlt évtizedekben a párkapcsolatok területén végbement mélyreható változások következtében Magyarországon is átalakult a házasságkötés jelentése és helye az egyéni életútban. Első tartós kapcsolatként a többség az élettársi együttélést választja, kitolódott a házasságkötési életkor, elterjedt a házasságon kívüli gyermekvállalás, és sokan akár gyermekes családként is élettársakként élnek. A házasságkötési hajlandóság a 2010-es mélypont után jelentősen emelkedett. Az elméleti megközelítések elsősorban a házasság háttérbe szorulására vonatkozó magyarázatokat keresik (bizonytalanság vagy gazdasági hátrányok hatása, második demográfiai átmenet elmélete stb.), azzal jóval kevesebben foglalkoznak, hogy az új évezredben kik és miért házasodnak.

Az előadásban azt vizsgálom, hogyan változott a házasságban és az élettársi kapcsolatban élők, a házasságot kötők és a különböző kapcsolati életutakat bejárók társadalmi háttere az ezredforduló óta. Milyen régi és új társadalmi különbségek, törésvonalak mutathatók ki a kapcsolati típusok között? Vajon egyfajta státuszszimbólum a házasság, amely az előnyösebb társadalmi-gazdasági helyzetűekre jellemző, vagy épp ellenkezőleg? A 2010 körüli mélypont és az azt követő „házassági boom” mely társadalmi csoportokat érintette a leginkább? Az elemzéshez egyrészt a házasságot kötők népmozgalmi adatait, másrészt az Életünk fordulópontjai panelkutatás öt hullámának (2001–2016/17) adatait használom.

NAGY BEÁTA

Budapesti Corvinus Egyetem
beata.nagy@uni-corvinus.hu

GEAMBAȘU RÉKA

Babeș-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár

GERGELY ORSOLYA

Sapientia EMTE Csíkszereda

SOMOGYI NIKOLETT

Antwerpeni Egyetem

Szekció: Átrendeződő kapcsolatok? A koronavírus-járvány társadalmi hatásai

"Én szerencsés vagyok, mert a férjem sokat segít" - Nemi egyenlőtlenségek a home office-ban

A COVID-19 járvány következtében létrejött karanténhelyzet olyan rendkívüli, háromhónapos laboratóriumi helyzetet hozott létre, amelyben a nemi szerepek változása is jól kutatható. Egyedi helyzetben voltak azok a teljes munkaidőben dolgozó szülők, akik home office-ra váltottak, hogy újratárgyalhassák a házimunka, a gyermekgondozás elvégzését vagy az iskolai feladatok felügyeletét.

Előadásunk célja éppen ezért annak vizsgálata, hogyan változik a fizetetlen munka nemek szerinti megosztása, amikor minden keresőmunka és reprodukív feladat bekerül a családba, az otthonokba. A kérdés megválaszolása érdekében Magyarországon és Romániában 53 olyan anyával készítettünk interjút, aki 2-14 év közötti gyermeket nevelő, teljes állással rendelkező, kétkeresős családban él.

Eredményeink azt mutatják, hogy a legtöbb szülő a szokatlan helyzetben is a szokásos mintát követte. Elégedetlenek voltak ugyan a rájuk háruló terhekkkel, legtöbben mégsem törődtek a nemek szerinti munkamegosztás megváltoztatásával. A karantén alatt állandó fáradtságtól szenvedtek, és többen is úgy érezték, hogy fizetett munkájukat csak korlátozottan végzik el. Az anyák közötti jelentős hasonlóságok ellenére néhány országspecifikus különbséget is észleltünk.

A kutatási eredmények bizonyítják a fizetetlen munka nemek szerinti megosztásával kapcsolatos, mélyen gyökerező nemi meggyőződést. Különösen így van ez, ha a feladatok a gyermekgondozáshoz vagy az oktatáshoz kapcsolódnak.

Nagy Beáta munkája a „Versenyfutás az idővel” című NKFIH által támogatott kutatás keretében (K120086) zajlott.

NAGY ÉRIKA
KRTK RKI, Békéscsaba
nagye@rkk.hu

MIHÁLY MELINDA
KRTK RKI, Békéscsaba

ORSZÁGH CSILLA
KRTK RKI, Békéscsaba/Szegedi Tudományegyetem

Szekció: Meghatározottságaink a térben

A félperifériás szerkezetváltás alulnézetből – gazdasági növekedés és a marginalizáció terei egy újraiparosodó városban

A globális munkamegosztásba közvetlenül bekapcsolódó, újraiparosodó térségek a kelet-közép-európai félperifériás fejlődés sikeres modelljeként jelennek meg a hazai és európai fejlesztéspolitikákban, miközben a struktúraváltással elválaszthatatlanul összekapcsolódó társadalmi-térbeli polarizációs és marginalizációs folyamatok lokális szintű és egyre kevésbé állami intézményi keretek között kezelendő problémaként jelennek a közbeszédben és a szakpolitikákban. Előadásunkban a fejlődés/fejlettség, az újraiparosodás és a versengés narratíváinak lokális intézményi stratégiákban és gyakorlatokban történő megjelenésére koncentrálnak, amelyek a városi tereket átformáló finanszírozási mechanizmusokkal összekapcsolódva (azokat erősítve) termelik újra a társadalmi-térbeli marginalitást a megújuló, gazdasági szempontból „sikeresnek” tekintett térségekben.

Érvelésünket egy „megújuló” iparvárosban, illetve azon belül egy marginalizált státuszú telepen folytatott empirikus terepi kutatásainkra építjük (2019-2020). A telep – a város határában található, jelenleg felszámolás előtt álló egykori bányász-kolónia – társadalmi-térbeli marginalizációs folyamatok színtere, ahol a gazdasági (foglalkoztatási, jövedelmi), etnikai és a társadalmi nemek eltérő státuszából eredő kizsárolási folyamatok, a környezeti egyenlőtlenségek, és a közszolgáltatás rendszereiből történő kirekesztés egymást erősítve kapcsolódtak össze az utóbbi három évtizedben. Terepi vizsgálatainkból kiindulva arra keressük a választ, hogy (i) a periferezáció és a társadalmi-térbeli marginalizáció mechanizmusai hogyan kapcsolódnak össze, és ez hogyan jelenik meg a társadalmi reprodukció, elősorban a lakhatás változó feltételeiben/körülményeiben ebben a mikrotérben; (ii) hogyan rasszizálják és termelik újra a telepen megjelenő állami és nem-állami szereplők a szegénységet és a térbeli marginalitást az intézményi narratívákban és gyakorlatokban, és ez hogyan kapcsolódik össze elválaszthatatlanul az olcsó munkaerőre épülő félperifériás gazdaságfejlesztési stratégiákkal.

Lefebvre (1991) kritikai társadalmitér-koncepcióját értelmezési keretként használva elemzésünkben kitérünk arra, hogy (1) a gazdasági növekedés, a migráció, és társadalmi-térbeli átrendeződések hogyan hatottak a lakhatási feltételekre a vizsgált városban, és ezek hogyan vezettek a Telep státuszának további leértékelődéséhez; (2) milyen stratégiák és konfliktusok kötődnek a Telephez (a) mint fejlesztési területhez, (b) mint a társadalmi reprodukció színteréhez, amely olcsó munkaerőtartalékokat biztosít fellendülés idején; (3) hogyan (nem) kezeli a (központ és helyi) állam saját intézményi keretei között a társadalmi-térbeli marginalizációt, csorbítva a Telepen élők állampolgári jogait (pl. a helyi szociális ellátás „kiszervezésével” civil szervezeteknek, az ezekhez kötődő narratívákkal és konfliktusok kezelésével), (4) hogyan határozzák meg (korlátozzák) a fenti strukturális keretek és folyamatok a mésztelepiek kapcsolatait, reflexióit, válaszait saját helyzetükre. Az előadás az 'Agents of change in old industrial regions' (ACORE) c. VW Stiftung által finanszírozott projekt eredményeire épül.

NAGY PÉTER TIBOR

Wesley János Lelkészképző Főiskola

nagypetertibor2014@gmail.com

Szekció: Meghatározottságaink és a vallás

Vallás és társadalmi rétegződés Budapesten

A felekezeti hovatartozás és a társadalmi rétegződés összefüggései 1869 óta, illetve a jelenlegi országterületre nézve 1920 óta közismertek, bár a népszámlálások nem teszik lehetővé az egyes felekezeteken belül különböző mértékben és értelemben odatartozó csoportok társadalmi rétegződésének elkülönítését, s ezen még a 2001-es és 2011-es népszámlálás sem segített a társadalom háromnegyed részét tekintve. Az 1970-es évektől viszont rendelkezésre állnak a közvéleménykutató intézetek százezres nagyságrendű felvételei, melyek a felekezeti hovatartozást, a vallásosság mértékét és a társadalmi rétegződést kombinatív módon bemutathatóvá. Az országos adatok ennek ellenére torzítanak, hiszen – akárcsak a dualizmus korában – a katolikusok és reformátusok rétegződési adataiban összezsúfolják az a helyzetet, amikor az adott felekezet tagja helyben kisebbségi elitcsoportot jelent, s amikor maga képezi az elsőprő többséget. A szerző középtávú célja, hogy úgy írja le az egyes felekezeti csoportok társadalmi rétegződését, hogy a kisebbségi helyzetben lévőket mindig egy más régióban kisebbségi helyzetben lévővel hasonlítsa össze. Ennek fontos előmunkálata Budapest vizsgálata, ahol az országos torzító körülmények nem érvényesülnek, hiszen a főváros társadalmában minden felekezeti csoport nagy és önállóan értelmezhető teljes társadalmat alkot.

NAGY PÉTER TIBOR

Wesley János Lelkészképző Főiskola
nagypetertibor2014@gmail.com

A Munkaszociológiai és társadalmi egyenlőtlenségek szakosztály szekciója

Az iskolázottsági és foglalkozási létra az egyes nemzedékekben

A különféle módokon megalkotható foglalkozási hierarchia és az iskolázottsági hierarchia között fő szabályként korreláció tapasztalható ugyan, de a társadalmi konfliktusokra koncentráló kutatások legérdekesebb megfigyeltjei mégiscsak azok a társadalmi célcsoportok amelyek kissé másutt állnak a foglalkozási létrán, mint az iskolázottságin, azaz akik "túl-", vagy "alulképzettek". Ennek a túl vagy alulképzettségnek számos oka és fajtája lehetséges, az állásokért "sorbaálló" képzett fiatalok jelensége, a képzett, de politikailag vagy nemzetiségileg, felekezetiileg nem szívesen látott csoportok hátránya, az alacsonyabb iskolázottságot követelő de magasabb jövedelmet ígérő munkakörök vonzereje, a képzettségi követelmények növekedésének és a már állásban lévők állásmegtartáshoz való jogának ellentmondása a közsférában stb. Az előadás elsősorban a "diplomát igénylő" állásokat betöltő nem diplomásokra, és a diplomát nem igénylő állásokban lévő diplomásokra koncentrál 1930 és 2016 közötti adatok alapján.

Munkamigráció hatása a gyergyóremetei családok életében

Kutatási témám a munkamigráció, mely sok helyi sajátosságot magán viselő jelenség, okai messzire vezetnek. Társadalmi hatása szintén több rétegű, melyet kutatásomban a jelenre fókuszálva kívánok elemezni. A munkanélküliség problémáját Erdélyben a munkaerőhiány váltja fel, amelynek jelei kibontakozóban vannak. Kutatásom aktualitását az egyre inkább növekvő tendenciájú népességvándorlás jelenti, ami Székelyföldön is hangsúlyosan jelen van.

Rurális, erősen agráritett környezetről beszélünk, ahol a helyiek identitásának és kultúrájának állandó része a mobilitás legkülönbözőbb formája, életvitelük részének tekinthetjük a migrációt. A lassan benépesülő hegyközi Gyergyói-medence legfiatalabb településeként (450 éves) Gyergyóremete a Maros bal parti magaslatának dombjain, meglehetősen hűvös klimatikus jellemzőkkel kísérve, olyan negyedrangú földterületekkel bír, amely soha nem tudta eltartani a lélekszámban látványosan gyarapodó falut. Annak lakói mindig arra kényszerültek, hogy a földművelés, katonáskodás mellett pénzkereső -mesterségbeli tudást hasznosítva- a lakóhelyüktől távol keressenek munkát. Az 1990-es években térben ez Magyarországot jelentette, de mára már bármely távolabbi Nyugat-európai országban találunk Remetéről származó munkavállalót. A helyi társadalom rétegződésében, a családok/egyének életében e jelenség újabb mélyreható változásokat eredményezett. Folyamatokat vizsgállok, melyek az újratermelést, az empirikusan megragadható egyenlőtlenségeket, a lokális élethelyzetek kulturális-szociális-egészségügyi változásainak tetten érésében, leírásában, értelmezésében öltönek formát. A migráció a vizsgált település állandó kísérője. Előadásomban empirikus kutatásom eddig elért eredményeit szeretném ismertetni.

Gyermekvédelmi szakellátásban élő fiatalok oktatási helyzete - hátrányok és egyenlőtlenségek

A gyermekek és fiatalok csoportjának vizsgálata nemcsak tudományosan kutatott téma, ezen csoport jogainak érvényesítése és védelme össztársadalmi szintű. Az UNICEF (2016) jelentős problémákat jelez a gyermekszegénység és az esélyegyenlőség vonatkozásában, melynek egyik kiindulópontja az oktatásból való kizorulás, az oktatási helyzet egyenlőtlenségeiből adódó különbözőségek, következmények. Az előadás a fiatalok egy speciális csoportjára fókuszálva, gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő fiatalokra és fiatal felnőttekre vonatkozóan vizsgálja a gondoskodásban nevelkedők hátrányos helyzetének komplex hátterét. Külön hangsúlyt fektetve az egyén fejlődését végig kísérő két jelentős szocializációs intézményre, a családra és az iskolára. Az oktatási rendszeren belüli egyenlőtlenségek, az iskola társadalmi intézményként történő vizsgálata lehetővé teszi, hogy rálátást nyerjünk az intézményekben működő látens és manifeszt mechanizmusokra, melyek szerepet játszhatnak az egyenlőtlenségek fenntartásában, esetleges csökkentésében. Az előadás egyúttal kísérletet tesz arra, hogy a vizsgált csoport oktatási helyzetét ezen folyamatokba ágyazva határozza meg, a legjelentősebb oktatásszociológiai elméletek és a szakellátásban nevelkedő fiatalokra irányuló hazai és nemzetközi kutatások segítségével.

Szekció:

Normalizáció – A szimbólum normalitást kiváltó hatása

Foucault rámutatott, hogy a tizennyolcadik és tizenkilencedik század fordulóján megteremtődött a modern szubjektum, azaz a formálható és javítható egyén. Napjainkban azonban a globalizáció, a negyedik ipari forradalom, valamint az egyéni életutak sokfélesége és kockázatok okozta bizonytalanságai következtében a fegyelmező eljárások működése új típusú mintázatokat ölt.

Hipotézisem szerint egyfelől a társadalom sajátos kontrollmechanizmusai révén kialakult kényszerkonform érzet csökkenti a deviancia megjelenését. Továbbá feltételezésem szerint ehhez napjainkban is elegendő egyetlen szimbólum permanens jelenléte. Kimutatható-e olyan időszak a rendszerváltás óta, amikor kifejezetten magas volt a bűnelkövetések száma; egyben lehet-e találni választóvonalat, mely feltehetőleg bizonyos változások következtében drasztikusan, vagy hosszú távon csökkentek? Ha ez így van, egy sajátos autoritás elnyomó megnyilvánulásának eredménye? Vagy netán az önkontroll intenzívebb megnyilvánulásáról van szó? Milyen mértékben fegyelmező – avagy panoptikus –, megfigyelő-, illetve ellenőrző- társadalom a magyar társadalom? Vizsgálatomat társadalomfilozófiai elméletek bemutatásával, illetve statisztikai felmérések másodelemzésével kívánom alátámasztani.

Kulcsszavak: panopticon, normalizáció, konformitás, önkontroll, deviancia

A társadalmi alapjövedelem és az elismerés aspektusai

Az egyének munkaerőpiaci bekapcsolódásukkal kölcsönösen elismerik egymást a csereviszonyok rendszerében, ennek során a munkaerőpiac a teljesítményértékelés egyik legjelentősebb szférájaként jelenik meg. A munkavégzés a társadalmi jóléthez való hozzájárulás szimbóluma, a társadalom tagjai azért kapják mások elismerését, mert ennek során egymásért tevékenykednek, emellett biztosítják megélhetésüket és gazdasági önállóságukat. Jelenlegi elosztási rendszerünk tehát teljesítményelven működik. Az átalakuló munkafogalom – melyre a mozaikszerűség, megszakítottság és informalitás jelensége jellemző – mellett párhuzamosan a teljesítményelvű elosztás terén is történnek változások. Ezek nyomán a munka az integráció mellett a dezintegráció eszközévé is válik, mely felerősíti a társadalmi egyenlőtlenségeket.

A változások egyik lehetséges alternatívája a feltétel nélküli alapjövedelem, mely egy rendszeres időközönként fizetett készpénzjuttatás, ami univerzálisan mindenkire kiterjed, feltétel nélkül, elhagyva a rászorultság és a munkakötelezettség vizsgálatát. Így a jelenleg működő teljesítményelvű elosztástól eltérően alanyi jogon történő elosztást jelentene, így alapjaiban gyakorolna hatást a társadalmi integrációt meghatározó elosztásra is.

A 2020. első hónapjaiban megjelenő, majd egyre fokozódó járványügyi helyzet erőteljes alkalmazkodást igényelt a munkavállalók részéről. Kérdés, hogy a kialakult helyzet – a megjelenő támogatások révén – az előző évekhez képest elfogadóbbá tette-e az embereket a feltétel nélküliséget illetően, melyet az alapjövedelem is képvisel. Az emberekben él az a nézet, hogy csak a munka által kapott elismerés útján lehet hozzájutni a társadalmi javakhoz, esetleg lehetségesnek tartják a munka nélkül kapott támogatásokat is?

PACZÁRI VIKTÓRIA
Debreceni Egyetem
paczari.viki@gmail.com

A Nagyalföldi Interdiszciplináris Szakosztály szekciója

Magyar Szilícium-völgy? - a debreceni startup ökoszisztéma lehetőségei és kihívásai a fiatal vállalkozók számára

Manapság a gazdasági szféra kakukktojásaiként tekintünk a startupokra. Sokan a mai napig nem tudják megfelelően definiálni és kontextusba helyezni a fogalmat és a hozzá kapcsolódó jelenséget, ami nem meglepő: a startupokban egyaránt megvan az óriási siker és a csúfos bukás lehetősége is, mindez a különböző vállalkozási stratégiák és eszközök végtelen kombinációjában valósul meg. Az ilyen kezdő vállalkozások nagy növekedési potenciállal bírnak, termékük, szolgáltatásuk, munkaszervezési módszereik vagy piaci profiljuk kialakítása során innovatív módszereket alkalmaznak, és céljaik között szerepel a nemzetközi piacra lépés is. A startupok bölcsőjeként emlegetett Szilícium-völgyből számos olyan „garázsvállalkozás” indult el az utóbbi évtizedekben, amelyek közül néhányan napjaink legmeghatározóbb, globális vállalatává nőttek ki magukat. Az említett térség óriási gazdasági szerepének oka korántsem a szerencsés véletlennek köszönhető: az innovatív ötletek kibontakoztatásához és megvalósításához speciális helyi jellegzetességek szükségesek, amelyek számos eszközzel tudják támogatni a még instabil alapokon álló kezdeményezéseket.

Az utóbbi évek során Debrecen az ország egyik kulcsfontosságú startup ökoszisztémájává vált. A startup inkubációval foglalkozó cégek és programok; a nyüzsgő vállalkozói élet; és a hazai és nemzetközi startup díjakat és befektetéseket sorra bezsebelő kezdeményezések miatt a kapcsolódó diskurzus középpontjába helyezik az észak-alföldi régiót. Előadásomban a debreceni startup ökoszisztéma sajátosságai, lehetőségei és nehézségei mellett bemutatom azt is, hogyan hat mindez az itt élő fiatalok munkaerő-piaci helyzetére. Mindehhez kvalitatív és kvantitatív módszerekkel készült, korábbi kutatásaink eredményeit használom fel.

POVEDÁK KINGA

MTA-SZTE „Convivence” Vallási Pluralizmus Kutatócsoport

povedakkinga@gmail.com

Szekció: Meghatározottságaink és a vallás

„Elvesztettek voltunk...” A magyarországi keresztény könnyűzene szövegelemzése

Előadásom a magyarországi keresztény könnyűzene szövegelemzésével foglalkozik. Korábbi kutatásaim eredményeként született monográfiám (*Gitáros apostolok. A keresztény könnyűzene vallástudományi vizsgálata*. Szeged, 2019) átfogóan ismertette a keresztény könnyűzene kialakulását, magyarországi fejlődését, illetve a zene körül keletkező szociokulturális jelenségeket, ám a keresztény könnyűzenei szövegtörzset vizsgálataival nem foglalkozott. Jelen előadásban a dalszövegekhez nem esztétikai aspektusból közelítek, hanem azt vizsgálom, hogy milyen mértékben tartalmaznak a vallási utalásokon túl, a régió sajátos történelmére és fejlődésére vonatkozó elemeket.

Célom, hogy az elmúlt, nagyjából fél évszázad, félezer zeneszövegének elemzésén keresztül bemutassam, hogy a vallási dalszövegek milyen módon reflektálnak a közelmúlt kulturális, politikai folyamataira, mennyire mutatják a magyar társadalmi identitás sértettségét, diszkrpanciáit. Az elemzés során kitekintést végzek a magyarországi roma keresztény könnyűzenére, mely szövegvilágában, tartalmában külön fejezetet képez a hazai keresztény könnyűzenei szcénában.

PUSZTAI GABRIELLA

Debreceni Egyetem

gabriella.pusztai@gmail.com

DEMETER-KARÁSZI ZSUZSANNA

Debreceni Egyetem

Szekció: Meghatározottságaink és a vallás

Hallgatói rekrutáció és vallásosság az Európai Unió keleti határán fekvő perifériás térségben

A nemzetközi kutatások tanúsága szerint a vallási közösségek felsőoktatási fenntartói szerepvállalása kapcsán azok hallgatóinak rekrutációja, képzési programjai és eredményessége mellett az intézmények szellemisége számít gyakran vizsgált területnek. Európa posztszocialista régiójában a kommunista diktatúrák után újrainduló egyházi felsőoktatási intézmények társadalmi funkcióját elsősorban a rekrutáció, az intézményi kultúra és az eredményesség vizsgálata révén tudjuk beazonosítani. Tanulmányunk az EU keleti határán fekvő, perifériás felsőoktatási régió négy egyházi felsőoktatási intézményének rekrutációját vizsgálja az azonos képzési területen működő állami felsőoktatással összehasonlítva (N=922).

Feltételeztük, hogy a szektorok hallgatói között különbség mutatkozik mind vallási, mind pedig társadalmi kompozíció szempontjából, s az egyházi szektorban gyakrabban találunk vallásosabb és alacsonyabb státusú hallgatókat. Eredményeink szerint mivel a régióban a vallásosság és a társadalmi státus különböző módokon kapcsolódik össze, s mindkét szektorban külön szükséges vizsgálni a vallásos és nem vallásos hallgatók összetételét, jellemzőit. Az eredmények azt mutatják, hogy a régióban a vizsgált egyházi intézmények sem társadalmi státus, sem vallásosság szerint nem szelektálnak, az alacsony státusú, a felsőoktatásban alulreprezentált hallgatók társadalmi mobilitását segítik elő.

RÁCZ ANDREA

ELTE Társadalomtudományi/Kar Társadalomtudományi Kutatóközpont

raczrubeus@gmail.com

A Nagyalföldi Interdiszciplináris Szakosztály szekciója

Társadalmi stigmák és állami gyermekvédelem

A hazai gyermekvédelemben a szakemberek és a kliensek perspektívájából a szakmai munka értékéről, céléléréséről, társadalmi integrációra és mobilitásra gyakorolt hatásáról kevés információval rendelkezünk, ezért is fontos annak a vizsgálata, hogy ma milyen a gyermekvédelem szakmaképe, mozgástere, milyen félelmek övezik a segítői- és kliensoldáról egyaránt, a társadalmi stigmák hogyan telepednek rá a gyermekvédelem diszfunkcióira, illetve maga a gyermekvédelem milyen stigmákat termel és milyen társadalmi sztereotípiákat szül, illetve tart életben. Számos nemzetközi kutatás (Wilkins és Whittaker 2017; Meysen és Kelly 2018) felhívja a figyelmet arra, hogy a gyermekvédelemben dolgozó szakemberek napi szintű megélése, hogy félnek a hibázástól és ezek következményeitől, ez sokszor bénítja a cselekvést is. Illetve félnek az érintett családok tagjaitól, a fenyegetésektől, a manipulációtól, ennek következtében sokszor bizalmatlanok a szülőkkel szemben. A kliensek pedig félnek a beavatkozások következményeitől és attól, hogy az egyes intervenciók nem segítenek a komplex és régóta húzódó problémájuk megoldásában. A tét sok esetben az, hogy adekvát beavatkozások nélkül elveszítik a gyermeküket. A *'Gyermekvédelmi orientációk a gyermekek jól-létének támogatásában'* c. MTA Bolyai János Kutatási ösztöndíj (2017-2020) keretében megvalósuló kutatás³ kvantitatív és kvalitatív szakaszból áll, célja annak vizsgálata, hogy a gyermekvédelemben dolgozók hogyan vélekednek a gyermekvédelem célcsoportjáról és a segítségnyújtás természetéről, továbbá annak megismerése, hogy maguk a gyermekek és ő szüleik hogyan látják a gyermekek jól-létére és védelmére irányuló gyermekvédelmi beavatkozásokat. A kutatás eredményei mentén az előadásomban azt vizsgálom, hogy az állami gyermekvédelmi rendszer terheltségei hogyan kötik meg a gyermekvédelemmel érintett családok és gyermekek élethelyzetét, valamint hogyan erodálják a segítő szakma értékrendjét. Az eredmények mentén amellet érvelek, hogy az erőforrás-alapú szociális munka szemlélet - mely abból indul ki, hogy az egyénnek, családnak és helyi közösségnek vannak olyan rejtett erőforrásai, amelyekre egy megismerésre és kooperációra épülő, tudatosan megtervezett szociális segítőfolyamat keretében lehet építeni - hogyan képes változást hozni a szakmai mentalitásokba és a hazai gyermekvédelmi rendszer működésébe.

³ A tematikusan szervesen kapcsolódó *'Mobilitás és immobilitás a magyar társadalomban'* keretében a szerző a szociális munka társadalmi mobilitásra gyakorolt hatását vizsgálja. A kutatás az MTA Kiválósági Együttműködési Program Mobilitás Kutatási Centrum elnevezésű projektjének keretében valósul meg, melynek középpontjában a gyermekvédelmi rendszerről alkotott klienskép és a kliens és szakember közötti együttműködés minősége áll. A *Szolidaritás a késő modernitásban* c. OTKA kutatásban pedig az állami gyermekvédelem rendszerében a különböző szolidaritási formák megjelenését vizsgálja (Sik Domonkos OTKA Fiatal Kutatói pályázata - FK 129138, 2018-2020).

RÉVAY EDIT

Országos Orvosi Rehabilitációs Intézet/Sapientia Szerzetesi Hittudományi

Főiskola

revay.edit@sapientia.hu

Meghatározottságaink és a vallás

A keresztény szerzetesség alternatívái: gyökerek, újraéledés, új formák

A keresztény szerzetességnek előzményei nőknél a szüzek rendje és a férfiaknál a remeték. E két, legrégebbi, kifejezetten Istennek szentelt, ám magányos életforma, a szerzetesrendek kialakulásának és elterjedésének évszázadaiban, az I-X. század között élte virágkorát. A XI. századtól a már kiépült, megerősödött, közösségi életet feltételező szerzetesség mellett lassan évszázadokra szerepét veszítette, és csak az 1962-65 között tartott II. Vatikáni Zsinat szerzetességgel kapcsolatos dokumentumában kerül elő újra, és nyomán a megújult egyházi törvénykönyv ismét a megszentelt élet intézményei közé sorolja, és újra szabályozza. Mára egyre nő a szüzek rendjében a magányos életformát fogadalmakkal vállalók száma. Ugyanígy, a szerzetesi közösségi életnek is újabb alternatívái, új formái jöttek létre a huszadik században. A szerzetesség mellett a középkorban kialakult és oly sok vitát kiváltó alternatíva, a beginák mozgalma viszont egyelőre nem látszik megújulni. Mi áll e mozgások és változások hátterében: individualizáció, terjedő magasabb iskolázottság, további társadalmi meghatározottságok? A most induló kutatás a főbb csapások kijelölésénél tart.

ROSTA GERGELY

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

rosta.gergely.laszlo@gmail.com

SZVETELSZKY ZSUZSANNA

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Szekció: Meghatározottságaink és a vallás

A vallás átadása a családban

A vallási változást vizsgáló tudósok között meglehetősen egyetértés van abban, hogy az egyházhoz kötődő vallásosság csökkenése a nyugati világban elsődlegesen egy generációs hatásra vezethető vissza (Davie 2007; Gärtner 2016, 2018; Jagodzinski és Dobbelaere 1993; Müller 2013; Pollack 2008; Rosta 2013; Voas és Doeblér 2011; Voas and Chaves 2016). Ez azt jelenti, hogy a hanyatlás oka kevésbé az, hogy a felnőttek elhagyják az egyházat, mint inkább az, hogy az idősebb generációkat nem váltják fel az egyházián vallásosak fiatalabb generációi (Voas és Watt 2014). Hasonló hatás Magyarország vonatkozásában is kimutatható (Rosta 2007). Éppen ezért fontos kérdés annak vizsgálata, miként történik a vallás átadása a családokon belül. Ennek vizsgálatát tűzte maga elé egy, a John Templeton Foundation támogatásával és a Münsteri Egyetem vezetése mellett megvalósuló, kvalitatív és kvantitatív módszertant is alkalmazó nemzetközi kutatás. A jelenleg is zajló kvalitatív fázisban olyan családjinterjúk készülnek, ahol egyidejűleg három generáció képviselteti magát, generációnként legalább egy-egy fővel.

Az eddigi eredmények, melyek az interjúk során elhangzó diádikus és triádikus narratívák, valamint az interjú után a résztvevőkkel közösen készített genogramok elemzéséből származnak, lehetőséget adnak egyebek mellett annak vizsgálatára is, hogy egyes családok vonatkozásában a nemi, életkori/generációs és a geográfiai (lakóhely településmérete, a generációk közötti térbeli távolság) szempontok mennyiben határozzák meg az intergenerációs transzmissziót.

Posztadoleszcens korszak - esély, vagy hátrány? Fiatal felnőttek mobilitási lehetőségei szocioökonómiai környezetük függvényében

Napjainkban egyre több életutat jellemez a posztadoleszcencia, amely, mint a modernitás egy új jelensége ugyan nem köthető konkrét korosztályokhoz, mégis sajátos mintázatokat mutat. A fiatal felnőttek életében az, hogy meddig tart a leválási folyamat sok tényezőtől függ. Meghatározza a család anyagi helyzete, a fiatal mobilitási lehetőségei, egyéni adottságai, valamint a különféle társadalmi sajátosságok is.

Vizsgálatom a 20-25 éves, a szüleiktől távol élő, egyetemi hallgatók (fiatal felnőttek) elhúzódo leválására irányult. A szülők és a gyermekeik közötti kapcsolatok változását, illetve új formájának kialakulását kívánom felvázolni; valamint azt, hogy milyen módon és mértékben változik a szülő magatartása gyermekével szemben, például a nevelés, illetve az elvárások terén a leválási időszakban. A változás feltételezése azért ésszerű, mivel életkori szempontból már nagykorú, azaz fiatal felnőtt a gyerek, mégis eltartottként továbbra is a gyerek szerepét tölti be a családban szülei szempontjából. A vizsgálatomat kvalitatív módszerekkel végeztem.

**Mesterséges megtermékenyítéssel kapcsolatos ismeretek átadása a középiskolában
Magyarországon**

“A fertilitással kapcsolatos ismeretek és az ismeretátadás hatékonysága” című NKFI PD kutatásom egyik célja, hogy felmérje milyen tudással rendelkeznek a fertilitási életkorban lévő férfiak és nők a fertilitásról és a mesterséges megtermékenyítésről. Az online kérdőív és a fókuszcsoportos beszélgetések eredménye arra világított rá, hogy a még a legfiatalabb korcsoport (18-25 éves) sem említette az iskolát, mint tudás forrást. Ennek fényében 15 középiskolai biológia tanárral készítettem telefonos interjút, hogy feltárjam milyen ismeretek adnak át a mesterséges megtermékenyítésről. A kutatás rávilágított arra, hogy nincs egységes tananyag erről a témakörrel, és biológia tanárok személyes megítélésétől függően beszélnek ezekről az eljárásokáról. Továbbá, nagyon függ az iskola típusától (gimnázium, szakgimnázium), hogy érintik-e a témát. Az elit gimnáziumokban nagyobb hangsúlyt kap, míg a szakgimnáziumokban sokszor még érintőlegesen sem kerül elő. Azokban az esetekben, ahol a mesterséges megtermékenyítés a tananyag része, sokszor nem kizárólagosan a tudományos ismertek átadása történik, hanem olyan társadalmi normában csomagolják ezeknek az ismerteknek az átadását, mint, hogy a gyermekvállalás heteroszexuális párkapcsolatban kell, hogy történjen.

A kutatás elkészítését az NKFIH (PD 123789) támogatta.

Attitűdök, normák és hiedelmek a mesterséges megtermékenyítéssel kapcsolatban két kvalitatív módszer tükrében

Ebben a kutatásban azt vizsgálom, hogy a gyermektelen nők milyen attitűdökkel, normákkal és hiedelmekkel rendelkeznek a mesterséges megtermékenyítéssel kapcsolatban. A téma azért is releváns, mert 2020-tól ingyenesen elérhetővé vált a mesterséges megtermékenyítés (mi a kivizsgálás, a kezelés és a gyógyszerek) Magyarországon a párkapcsolatban élő és az egyedülálló nők számára. Ennek ellenére kevés olyan kutatás készült, amely a potenciális résztvevők attitűdjét és elvárásait vizsgálta (kivétel: Vicsek 2018, Szalma 2014). Jelen vizsgálat célja, hogy két kvalitatív módszerrel (interjúk másodelemzésével és fókuszcsoportos elemzéssel) feltárjam, hogy mit gondolnak a gyermektelen nők általánosságban mesterséges megtermékenyítésről, az igénybevételhez kapcsolódó életkori normákról és párkapcsolattal kapcsolatos elvárókról.

A kérdés és a módszer összekapcsolása – a különféle módszerek használata a vizsgálatban – a kvali módszertanra kellene helyezni a fókusz

Vizsgálatom rávilágított arra, hogy a gyermektelen nők közötti különbségek nemcsak szociodemográfiai változók (életkor, iskolai végzettség) mentén tapinthatók ki, hanem az alkalmazott módszer is befolyásolhatja az eredményeket.

SZARVÁK TIBOR:

Nemzeti Közszolgálati Egyetem

drszarvaktibor@gmail.com

A Nagyalföldi Interdiszciplináris Szakosztály szekciója

Szegregátum társadalma. Egy Ópályiban történt felmérés tanulságai

Napjainkban sokszor hallunk, olvasunk arról, hogy a leszakadó településeken diagnózis alapon születik meg az a stratégia, amelyeket követnek a felzárkózási folyamatban. Vajon milyen diagnózist szűrhetünk le abból a komplex szociológiai kutatásból, amelyet Ópályiban készítettek? Milyen szociológiai kategóriák, feltérképezhető folyamatok jellemzik a Mátészalkai járásban lévő település nagy lakosságszámú szegregátumát?

Az előadásban a felmérés alapadatai mellett a szegregált és nem szegregált területeken élő települési közösségek kapcsolatára, a hiányzó humán közszolgáltatásokra, a társadalmi együttműködések lehetséges irányaira fókuszálunk és szólunk arról, hogy milyen politológiai folyamatoknak ágyazott meg ez a kezdeményezés.

„Ki milyen családhoz tartozik, ahhoz igazodik.” Kismamák lehetőségtere a szolidaritás kontextusában

Szolidaritás a késő modernitásban (NKFI-129138, kutatásvezető: Sik Domonkos) c. kutatásunk a magyar társadalom szolidaritás-állapotát kívánja feltárni. A több terepen futó kutatás központi kérdése, hogyan jelentkezik az intézményi szolidaritás visszavonulásából és elégtelenségéből is következő szolidaritás válsága a hétköznapiakban, milyen alternatív megoldások jelennek meg a társadalomban. A kutatás egyik „terepe” a kisgyermekes anyák szolidaritáslehetőségeire koncentrál, így a terhesség, a szülés, az újszülöttgondozás, a szoptatás, a kisgyermekek ápolása/gondozása/nevelése témakörben vizsgáltam, milyen helyzetekben, mely szereplők között jelenik meg a szolidaritás, hogyan csúsznak el egymás mellett a szándékok és elvárások, milyen nem szándékolt következményekkel járnak a bizonytalan szolidaritás-helyzetek, kialakulnak-e az új társadalmi kontextusban új szolidaritási rezsimok. Az előadásban a kutatás eredményeit a konferencia tematikai fókuszának megfelelően az egyenlőtlenségi viszonyok mentén értelmezem, egyfelől az intézményesen, az egészségügy felől nézve – a segítségnyújtás állami szereplőinek kismamákhöz kapcsolódó segítségnyújtását (illetve ennek hiányosságait) – a szüléset, védőnői rendszer keretén belül, másfelől az informális, személyközi viszonyok terén. A kutatás nyersanyagát az elmúlt két évben szoptatási tanácsadókkal, védőnőkkel és kismamák készült interjúk, illetve a kismamákat segítő közösségi oldalak bejegyzései képezik.

Jegyzetek a nemi egyenlőtlenségek értelmezési lehetőségeiről egy 1953-as esettanulmányból kiindulva

Társadalomtudományi kontextusban a nemi egyenlőtlenségek kapcsán leggyakrabban talán a férfiak és a nők eltérő társadalmi helyzetéből fakadó egyenlőtlenségekre gondolhatunk. Mára már Magyarországon is egyre növekvő számú kutatás támasztja alá, hogy a családalapítás és a családi élet működtetése szempontjából egyaránt fontos felismeréseket hozhatnak a nemek közötti egyenlőtlenségek, illetve (pl. a munkaerőpiacon vagy az oktatási rendszerben tapasztalható) nemi alapú diszkrimináció különböző formáinak vizsgálatai. A magyar polgárok és döntéshozók többségéhez hasonlóan a magyar társadalomkutatók többsége számára is a nemi egyenlőtlenségek megfogalmazásának kiindulópontjai a priori rögzített kategóriák: ezt jól illusztrálják a nagymintás face-to-face vagy akár online survey kérdőívek kezdetén szereplő választási lehetőségek, melyek nem csupán kérdezik, de egyúttal állítják is, hogy „Ön nő vagy férfi”. Előadásomban a nemi egyenlőtlenségek egy olyan aspektusát szeretném hangsúlyozni, amikor az érintettek nemének a meghatározása és elismerése (illetve el nem ismerése) döntő tényezőként jelenhet meg a társadalmi integráció kimenetelét illetően. Ehhez empirikus kiindulópontként egy rövid esettanulmányt mutatok be, melyben – a társadalmi problémák medikalizált megoldási kísérletének illusztrálásán túl – 1953-as eredeti levéltári dokumentumok alapján megismerhetjük az Egészségügyi Tudományos Tanács véleményét „K. Gabriella-Gábor” név- (és nem-)változtatási kérelméről.

TAMÁSKA MÁTÉ

Apor Vilmos Katolikus Főiskola

tamaska.mate@avkf.hu

Szekció: „Meghatározottságaink” (kvalitatív) módszertana

Az építésztársadalom kvalitatív módszertani lehetőségei

Joachim Fischer az építésztársadalom kiindulási alapjának az építészeti kutatást tekinti, amely megfelelő olvasatban szociológiai folyamatokra világíthat rá. Heike Delitz, Markus Schroer vagy Thomas Schmidt-Lux elméleti munkáikban ugyancsak az épített környezetet fizikai valóságából indulnak ki. Az épített környezet társadalmi olvashatóságának megvannak a maga hazai előzményei is, az építész Kleineiser János mellett elsősorban Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor vizuális antropológiai munkáira érdemes utalni. Előadásomban részben az imént említett szerzők empirikus munkáira támaszkodva, részben saját kutatásomat bemutatva amellet érvelek, hogy a műemléki felmérésekben alkalmazott munkamódszerek, mint az utcaszerkezet vizsgálata, a szociális topográfia, a beépítési módok változásai, a szerkezet és anyaghasználat tanulmányozása, díszítések elemzése stb. a szociológus számára is elsajátítható mérési eszközöket kínálnak. Az épített környezet materiális oldalának tanulmányozásával pedig közelebb jutunk a társadalmi szerkezetekhez is, a sokszor csak látenssen ható integrációs, szegregációs, mobilitási stb. trendekhez, a hierarchikus viszonyokhoz és nem utolsósorban a jelen társadalmak történeti meghatározottságához. Végül Spiro Kostoft idézve arra is rámutatok majd, hogy az olvasatok az építészettudomány által befolyásolt narratív technikák, tehát elengedhetetlen a forráskritikai nézőpont érvényesítése.

TARDOS KATALIN

Társadalomtudományi Kutatóközpont

tardos.katalin@tk.mta.hu

PAKSI VERONIKA

Társadalomtudományi Kutatóközpont

A Munkaszociológiai és társadalmi egyenlőtlenségek szakosztály szekciója

A tudományos karrierek percepciója és a nemek közötti egyenlőtlenségek

Az elmúlt évtizedben nemzetközileg erősödő figyelem kísérte a kutatás-fejlesztés-innováció (KFI) szektorhoz tartozó szervezeteknél az esélyegyenlőségi és sokszínűség-menedzsment gyakorlatokat, ezen belül a diszkrimináció és egyenlőtlenségek hatékony kezelését, különös tekintettel a nemek közötti egyenlőségre (European Commission 2016; OECD 2017; Prügl 2011; Timmers – Willemsen – Tijdens 2010). Az akadémia karrieres esélyegyenlőségét sok tényező veszélyeztetheti: a vertikális és horizontális szegregáció, a nemek közötti egyenlőtlenségekkel kapcsolatos "vakság", az esélyegyenlőséget támogató intézkedések hiánya, valamint a maskulin szervezeti kultúra is (Bryson 2004; European Commission 2016; Poggio 2017). Míg a nemek közötti egyenlőtlenségek formáiról, szintjéről és a háttérben meghúzódó okokról viszonylag sok kutatási eredménnyel rendelkezünk az akadémiai karrieres esetén, sokkal kevesebb tudományos eredmény áll rendelkezésünkre arról, hogy maguk az érintettek, a tudományos kutatók, hogyan észlelik a nemek közötti egyenlőtlenségeket saját tudományos karrierjük vonatkozásában. Előadásunkban a magyarországi PhD fokozattal rendelkezőket vizsgáljuk az állami, a felsőoktatási és a piaci szektorban. Kutatásunk célja feltárni, hogy a női és a férfi kutatók milyen különbségeket észlelnek a tudományos karrieres és életutak vonatkozásában. A kutatás során öt fókuszcsoport beszélgetést tartottunk Budapesten, Debrecenben és Szegeden. A kutatás eredményei megerősítették, hogy érdemes a tudományos karrieres percepcióját női kontra férfi megközelítésből vizsgálni, mivel a női és férfi kutatók körében jól beazonosíthatóan eltérő mintázatokkal találunk a PhD fokozat megszerzésének motivációjában, a fokozat munkaerőpiaci előnyének megítélésében, a tudományos karriert segítő és hátráltató tényezők beazonosításában, továbbá a munka és magánélet egyensúlya és a nemek szerinti megkülönböztetés megközelítésében.

Kulcsszavak: Tudományos karrieres, PhD fokozat értéke, nemek közötti egyenlőség, munka-magánélet egyensúlya, munkahelyi esélyegyenlőség

TÓTH DALMA
Debreceni Egyetem

A Nagyalföldi Interdiszciplináris Szakosztály szekciója

A keleti periférián élő hátrányos helyzetű roma nők családtervezése

Előadásomban arra vállalkozom, hogy a megjelölt periférián élő roma/cigány lakosság családtervezési szokásait különböző szempontok szerint mutassam be. Ezeket a nézőpontokat a terepmunka során szerzett információ alakította, melyhez a hagyományvesztés, a hátrányos helyzet, és a mobilitás hiánya kifejezéseket lehetne társítani. Az idő kritériuma meghatározó, hiszen nem kizárólagosan a hosszú időig visszamenő tendenciák feltárását tűztem ki célul. A jelenlegi helyzet sajátosságait helyeztem előtérbe. Az munka aktualitása, hogy a helyi általános iskolák és óvodák problémáit felől közelít, és jut el a családig. A gyermekvédelem fontos szerepet tölt be a települések életében, azonban számos akadályba ütközik. Feltáró kutatásommal segítséget szerettem volna nyújtani mind az intézményekben dolgozó gyermekvédelemért felelős pedagógusoknak, illetve mindazoknak a szakembereknek, akik szociális munkásként, családsegítő munkatársként, vagy éppen pszichológusként küzdenek a családok, és kiemelten a gyerekek jólétéért.

TRÓBERT ANETT MÁRIA

BAGYURA MÁRTON

SZÉMAN ZSUZSA

A Munkaszociológiai és társadalmi egyenlőtlenségek szakosztály szekciója

A tartós gondozási feladatok ellátása és a munkahelyi kiégés összefüggései

A tartós gondozási rendszer társadalmi öregedéssel összefüggő, növekvő leterheltsége miatt előtérbe kerül a családtagok gondozásban betöltött szerepe. Az idős hozzátartozót gondozó családtagok körében végzett kutatásunk fókuszában a gondozási feladatokból fakadó megterheltség, valamint annak munkavégzésre gyakorolt hatása áll. A gondozói feladatok mellett, hogy jelentős anyagi és lelki terheket jelentenek a családtagoknak, számos negatív hatással lehetnek a munkavégzésre: a munkavégzés idejének csökkenése jövedelem kiesést jelent, a munkateljesítmény romlása pedig a karriercélok gátja lehet vagy éppen a munkahely elvesztésének oka. Ilyen módon a gondozói feladatokból adódó hátrányok újabbakat hozhatnak létre, halmozódhatnak és hosszú távon meghatározhatják a gondozást végző családok, családtagok életkörülményeit - mindez többletterhet jelent az egészségügyi és szociális ellátórendszerre is. A megterheltség és a munkahelyi kiégés méréséhez hazánkban elsőként alkalmaztuk a Cope Index (Carers of Older People in Europe (COPE) Index; McKee és mtsai 2003), valamint az OLB (Oldenburg Burnout Inventory; Demerouti 1999, Demerouti és Nachreiner 1998) kérdőíveket. Előadásunkban az adatbázis kvantitatív elemzése során feltárt összefüggéseket mutatjuk be.

VICSEK LILLA
Budapesti Corvinus Egyetem

BOKOR TAMÁS

PATAKI GYÖNGYVÉR

PAJOR LUCA

A Munkaszociológiai és társadalmi egyenlőtlenségek szakosztály szekciója

“Nem az én dolgom”: Fiatalok víziói a munka jövőjéről a mesterséges intelligencia kontextusában

A mesterséges intelligencia fejlődéséről és ennek a munkára gyakorolt hatásáról számos elképzelés látott már napvilágot. Találkozhatunk szélsőségesen apokaliptikus és utópisztikus víziókkal egyaránt. OTKA K 131733 kutatásunk során 63 nem műszaki képzési területen tanuló egyetemista hallgatóval készült interjú. Ezek alapján a várakozások szociológiájára (sociology of expectations) építve azt elemeztük, hogyan képzelik el egyfelől a saját jövőbeni munkavégzésüket és a munkaerőpiacot a mesterséges intelligencia fejlődésének viszonylatában, valamint hogy a jövőre vonatkozó elképzeléseik hogyan függnak össze cselekvéseikkel és döntéseikkel, például a továbbtanulással kapcsolatban. A megkérdezett fiatalok narratíváit ellentmondás jellemezte. Egyéni szinten optimisták, a mesterséges intelligencia szerintük nem veszélyezteti saját karrierjüket, és nem veszi el a munkájukat. Eközben, bár társadalmi szinten is korlátozottnak látják, hogy e technológia mire lenne képes, mégis megjelenik a diskurzusaikban a tömeges munkanélküliség, az emberiség ellustulása és néhol komolyabb társadalmi feszültségek gondolati elővételezése. A többség úgy véli, a manuális munkát végzők körében nőni fog a munkanélküliség, de ennek kapcsán nem számoltak be számottevő aggodalmakról. Ritkán jelentkezett a szolidaritás idegen csoportok irányában, diskurzusaikban leginkább a saját pozitív jövőképük volt fókuszban.

VIDA GERGŐ

PTE-BTK NTI Nevelés- és Oktatásméleti Tanszék

vida.gergo@pte.hu

Szekció: Kora gyermekkori hátrányok és társadalmi mobilitás

SNI státusz, mint (kora)gyermekkori hátrány és társadalmi mobilitás akadály

Baranya megye sajátos nevelési igényű, azon belül a tanulási zavarral küzdő tanulók vizsgálati protokollban meghatározott vizsgálati háttérváltozóinak, diagnosztikus adatainak a 2015-től 2016-ig tartó statisztikai elemzése rámutatott, hogy a gyógypedagógiai fejlesztés vélhetően társadalmi esélykiegyenlítő szerepet is vállal (Vida, 2016) az elsődleges célja, a tanulási képességek fejlesztése mellett (Nagyné, 2015). Erre utalnak a statisztikai adatok látszólagos összefüggései, melyek alapján a szülői iskolázottság, a település típusa releváns faktor a tanulási zavar diagnózisában (Vida, 2019). A szaktudományos források (Lányiné, 2014) alapján ugyanakkor a képességhiány és a szülők keresete közötti kapcsolat nem megalapozott, ahogy az sem, hogy a település típusa és a tanulási zavarral küzdő tanulók intellektuális képességei között közvetlen kapcsolat lehet (Vida, 2019). Mindez közvetett bizonyíték a lemorzsolódás egy újabb szegmensére más aspektusból és a tanuló régiók elméletére (Kozma, 2015).

Kutatási eredményekre alapozottan igazolható, hogy a sajátos nevelési igény, tanulási zavar megállapítása rontja az érintett tanulók esélyeit a középfokú oktatásba való bejutásra. Ezt igazolhatja, hogy az SNI fiatalok 1,58%-ka kerül gimnáziumba (KSH, 2018). Baranya megyére vetítve, megvizsgáltuk ennek az adatnak a sajátosságait és igazoltuk a korábbi megállapításokat, mely szerint az egyetlen releváns háttérváltozó a szülők iskolázottsága, mely magasabb, mint a gimnáziumba nem jutó 98% esetében (Vida, 2019). Ez alapján elmondható, hogy a sajátos nevelési igény kora gyermekkori diagnosztizálása és a gyógypedagógiai fejlesztés önmagában nem elegendő a hatékony hátránykompenzációra és megalapozhatja a további leszakadást a vizsgált mintában.

A gyermekvállalás ára. Erdélyi magyar fiatalok elképzelései a munka és magánélet egyensúlyáról

Az ifjúsági életszakasz meghosszabbodásával a fiatal felnőttek egyre több szinten szembesülnek a bizonytalanság problémájával: az oktatásban, a munkaerőpiacon, később pedig a család és munka közötti egyensúlyra törekvés jelent növekvő kihívást számukra. Az ifjúsággal szemben támasztott és gyakran hangoztatott társadalmi elvárások sokfélék, akár ellentmondásosak is, egyszerre ösztönöznek családalapításra, megfelelő végzettség megszerzésére és munkapiaci sikerességre vagy éppen bizonyos fogyasztási standardok elérésére. Az előadás célja helyzetképet adni az erdélyi magyar fiatalok legfőbb, családalapítással kapcsolatos eseményeiről, folyamatairól továbbá ezzel kapcsolatos reflexióiról. Az előadás középpontjában az a kérdés áll, hogy mit tudhatunk meg a fiatalok munka-magánélet egyensúlyáról alkotott elképzeléseiről, egy olyan társadalmi csoport nézőpontjából, amely lényegében még nem vagy alig érintett ezekben a kérdésekben. A gyermekvállalás magánéleti hatásainak problémájára fókuszálva bemutatjuk, hogy milyen mértékben és mely csoportokra jellemző az az elképzelés, hogy a gyermekvállalás szakmai-anyagi áldozatot kíván, lényegében, hogy mely társadalmi tényezők valószínűsítik azt, hogy a fiatalok egy része alapvetően még a szülővé válás előtt konfliktusosnak látja ezeket a területeket. Az elemzés empirikus alapját a Magyar Ifjúság 2016, erdélyi magyar fiatalokra vonatkozó adatfelvétele, annak másodelemzése képezi. Elemzésünkben elsősorban a párkapcsolatokkal és családalapítással kapcsolatos magatartásra és vélekedésekre vonatkozó változókat használjuk, kiemelten pedig azokra a kérdésekre támaszkodunk, amelyek a fiatalok munka és magánélet egyensúlyára vonatkozó elképzeléseit, valamint a gyermekvállalás különféle magánéleti hatásait mérik.

Szelció: Meghatározottságaink a térben

Térbeni marginalizáció és funkcionális gettósodás. Új oktatási és települési szegregációs trendek. Egy kelet-magyarországi kistérség folyamatai

A társadalompolitikai, mindenekelőtt az oktatáspolitikai folyamatok térbelisége azért összetett, mert a magyarországi oktatási kvázi piac egyik sajátossága, hogy nem esik egybe sem a beiskolázási körzettel, sem az ingázási körzettel, sőt, még az adott településsel sem feltétlenül. Fogalmilag tágabban értelmezhetjük, mint a beiskolázási körzetet – hiszen a diákok jelentős része ingázik – és tágabban értelmezhetjük, mint az ingázási körzetet – mivel magába foglalja a nem önkormányzati/állami iskolákat is. Területi értelemben, elvben lehet tágabb és szűkebb is, mint az adott beiskolázási körzet vagy település. Az oktatási kvázi piacon a különféle tanulói csoportok iskolák közötti eloszlása, illetve a kvázi piac határai eredendően instabilak és egyetlen intézményfenntartó sem képes teljes mértékben ellenőrzése alatt tartani a folyamatokat.

Amennyiben az adott oktatási kvázi piac – tehát az a földrajzi kör, illetve az intézmények azon halmaza, amelyen belül, illetve amelyek között az adott oktatási portfólió, tehát a közoktatási javak és szolgáltatások iskolahasználók közötti elosztása, illetve a diákok iskolák közötti elosztása megtörténik – több települést is felölel, akkor a folyamat kárvallottjai többféle dimenzióban értelmezhető térbeni marginalizációnak lehetnek kitéve.

- *A hozzáférés a jó vagy elfogadható minőségű alapfokú oktatáshoz.* Azok az iskolahasználók, akik nem azokon a településeken élnek, ahol az elit gyűjtőiskolák vannak, vagy ahol – amelynek körzetében – csak leszakadó, szegregálódó iskola van, eredendően hátrányban vannak azokkal szemben, akik az elit gyűjtőiskolák körzetében élnek.
- *Ingázási költségek.* Azok az iskolahasználók, akik nem képesek naponta ingázni a közeli, de tömegközlekedéssel csak nehezen megközelíthető elit gyűjtőiskolába, eredendő hátrányban vannak azokkal szemben, akik erre képesek.
- *Iskolai szelekció, korai iskolai utak.* Azok az iskolahasználók, akiknek nincs választási lehetőségük, hátrányban vannak azokkal szemben, akik képesek jó minőségű, oktatási intézményt illetve exkluzív oktatási utakat választani.
- *Szelekciós autonómia* – egyházi iskolák. Azok az iskolahasználók, akik nem képesek bejutni szelekciós autonómiával rendelkező – tehát területi ellátási kötelezettség által nem korlátozott – iskolába, mindenekelőtt egyházi iskolába, hanem csak az előbbieket szívéhatása miatt szegregálódó iskolába, eredendő hátrányban vannak azokkal szemben, akiknek sikerül bejutniuk az előbbiekre.

Az egyházi iskolák expanziója következtében az elmúlt években új szegregációs minták alakultak ki. Ennek következtében nemcsak az oktatási etnikai szegregáció növekedett – a szegregált iskolába járó roma általános iskolás diákok aránya 2008 és 2020 között 33 százalékról 47 százalékra növekedett – de az ország számos régiójában súlyosbodott a települési funkcionális gettósodás is. Jó minőségű, innovatív iskolák mentek tönkre az elit gyorsuló oktatási elvándorlása miatt, illetve azok az iskolahasználó családok, akik más települések intézményeit használják, érdektelenek, vagy ellenérdekeltek a lakóhelyükön lévő szegregálódó intézmények minősége iránt. A folyamat sok helyen áttért az óvodákra illetve az óvodahasználatra is. A leszakadó csoportokat, mindenekelőtt, de nem kizárólag a leszakadó romákat egyszerre sújtja a településen belüli térbeni marginalizáció (legsúlyosabb esetben a települések egészének leszakadása) és a súlyosbodó települési funkcionális gettósodás.

A prezentáció egy nagy lélekszámú kelet-magyarországi kistérség trendjeit mutatja be és elemzi.